

Bilaga

Granskning av skolgången för barn och unga stockholmare som är placerade i HVB, familjehem m.m.

Elisabet Sjöberg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	3
Uppdrag och projektbeskrivning	3
Tillvägagångssätt	4
Hinder och avgränsningar	4
Bakgrund	5
Lagrum för placeringar	5
Alternativ för placering för vård utanför det egna hemmet	5
Innehåll i stadens vårdgivarkatalog över upphandlade insatser för barn och unga	6
Riktlinjer och stödmaterial för samverkan och ansvarsfördelning mellan stadsdelsnämndernas verksamheter och skolan	6
Större skolfokus i senaste upphandlingen av insatser för barn och unga	7
Kvalitetssäkring genom BBIC - Barns behov i centrum	7
Förändringar i skollagen och nytt kommittédirektiv rörande undervisning vid institution	8
Aktuell(a) rapporter och forskning	9
Socialstyrelsens rapport om placerade barns bristande skolgång	9
Skolverkets inspektion av skolverksamheten vid § 12 hem	9
Försök med lässatsning på SiS institutioner	10
Skolinspektionens kvalitetsgranskning av särskild undervisning vid HVB	10
Socialstyrelsen öppna jämförelser av placerade barns utbildningsnivå	11
SkolFam – en arbetsmodell med lyckat resultat	12
Sammanfattande kommentarer om utredningen	13
Kartläggningen	17
Hur många placerade barn och unga har staden och var är de placerade?	17
Skolgång i HVB	18
Vilka ungdomar placeras i HVB?	18
Kartläggning av HVB	18
Enkät till HVB	19
Samverkan kring hur skolinformation ska överlämnas och uppföljningsbesök	20

Besök i 15 HVB	
21	
Skolgången organiseras enligt tre modeller	21
Elevernas intresse för skola	23
Läxläsning	24
Planerade avslut och uppföljning av skolgång	
24	
Samverkan (överförande av information) kring skolgång	25
Övrigt	25
Ensamkommande under 21 år i HVB	
25	
Kartläggning av skolgång i bostad med särskild service (LSS)	
26	
Skolgång för barn och unga placerade i familjehem	
27	
Enkät till familjehemmen	27
Skolgången	28
Uppföljningsbesök	
29	
Vid byte av skola	
30	
Enkät till familjehemsinspektörerna	30
Samtal om förskola och skola under besöken	
31	
Barnens och ungdomarnas behov av stöd i förskola och skola	
32	
Vid byte av skola	
33	
Skolgång vid vistelse i jourhem	
34	
Utredningens förslag	34
Referenser	38
Bilagor	
1. Skolgång på HVB där det fanns stockholmselever maj tom oktober 2011	39
2. Skolgång för boende bostad med särskild service för barn och unga (LSS 9 § 8)	
42	

Inledning

Att dagligen gå i skolan är varje barns och ungdoms viktigaste och mest meningsfulla aktivitet. Det utmanar både barnets intellektuella och sociala utveckling. En god skolgång och bra studieresultat handlar om kunskaper och ökat självförtroende men också om relationer. Vuxna och kamrater är viktiga faktorer för lärandet. Lärarens höga förväntningar och förmåga att vara ledare för klassen sätter klimatet i gruppen. Ett bra klassrumsklimat ökar alla elevers möjligheter att göra kunskapsmässiga framsteg. Den normalisering som skolgång innebär för barn och ungdomar som ryckts ur sitt sociala sammanhang är mycket betydelsefull. Bra skolresultat och slutförd gymnasieutbildning ökar betydligt chansen för ett bra vuxenliv.

Uppdrag och projektbeskrivning

I Stockholms stads budget för 2011 fick utbildningsnämnden följande aktivitet i uppdrag.

- ❖ Utbildningsförvaltningen ska i samverkan med stadsdelsnämnderna genomföra en kartläggning av placerade barns/ungdomars skolsituation

I budgettexten (sid 163) framhålls ”att barn som omhändertags av socialtjänsten har samma rätt till en bra utbildning som alla andra. Staden ska ha som mål att alla placerade barn får sin utbildning i en kommunal eller fristående skola med tillstånd från skolinspektionen, eller genom avtal med sådan skola. Elevens gamla skola ansvarar tillsammans med stadsdelsnämndernas socialtjänst att följa upp att alla placerade barn får sin utbildning efter placering”. Ett liknade uppdrag till socialnämnden återkommer i budget för 2012.

Projektet har utförts i kontinuerligt samarbete med socialförvaltningen. En enhetschef för IoF vid en stadsdelsförvaltning deltog i ett av mötena. Inom utbildningsförvaltningen har samarbete skett med flera enheter som ledningsstab, grundskoleavdelningen, gymnasieenheten, FoU-enheten samt enheten för planering och resursfördelning. Enhetschef för resurscentrum i Södertälje som tidigare gjort en uppföljning av skolgången för Skärholmens elever placerade i HVB och SiS-institutioner har bidragit med synpunkter på tillvägagångssättet.

Syfte och uppdrag togs fram av utbildningsförvaltningen i samarbete med stadsdelsförvaltningarna. Projektets längd: 110810 – 120131

Projektets syfte: Att ta reda på om placerade elever i HVB, familjehem, särskilda ungdomshem (SiS) och särskilt boende (LSS) får den skolgång och det stöd de har rätt till. Utifrån granskningens resultat vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa skolgången.

*Uppdraget i detalj*¹

1. I samverkan med stadsdelsförvaltningarnas socialtjänst ta fram i vilka HVB, familjehem, särskilda ungdomshem (SiS) och särskilt boende (LSS) barn och unga är placerade samt antalet barn/ungdomar inom respektive placeringskategori.
2. Utredda om de placerade barnens skolgång förändras efter att en placering skett, om skolan erbjuder det stöd som är relevant i varje enskilt fall för att elevens skolgång inte ska påverkas av placeringsbeslutet och om stödet kommuniceras med i sammanhanget berörda parter.
3. Granska vilken typ av skolgång de placerade barnen/ungdomarna har.
4. Redovisa omfattningen av elevernas skolgång.

¹ Texten är förkortad.

5. Undersöka skolformen, d.v.s. får eleven utbildning inom rätt skolform (grundskola, sarskola, gymnasieskola, gymnasiesarskola).
6. Redovisa om eleverna kom från en kommunal eller fristående skola vid placeringstillfället.
7. Redovisa om beslut fattats enligt regelverk, delegationsordningen, stödmaterialet etc. t.ex. när det gäller "sarskild undervisning" .
8. Redogöra för hur den tidigare skolans kontakter med den nu aktuella skolan ser ut – nu och vid placeringstillfället. Även när elever byter hemkommun.
9. Finns planer/samverkan kring elevens återgång till sin gamla skola eller att eleven får stöd att välja ny skola vid utskrivning från HVB/familjehem/sarskilt ungdomshem/sarskilt boende? Hur ser detta i så fall ut?
10. Elever som placeras i jourhem: Redovisa genomsnittlig tid i jourhem och hur skolgången ser ut.

Tillvägagångssätt

Hur placerade barn och ungdomars skolgång organiseras har undersökts genom besök, enkäter och kartläggningar.

Kartläggningar:

- ❖ Kartläggning av samtliga HVB som hade barn och unga stockholmare placerade under månaderna maj till oktober 2011- institutionens namn, lägeskommun, hur skolgången är ordnad, ålder och kön på dem som institutionerna tar emot samt om institutionen har avtal med kommunen. Se bilaga 1.
- ❖ Kartläggning av samtliga LSS institutioner "bostad med sarskild service för barn och ungdomar" som har barn och unga från Stockholm placerade - namn, lägeskommun, hur skolgången är ordnad samt ålder och kön på dem som institutionerna tar emot. Bilaga 1

Enkäter:

- ❖ Webbenkät till samtliga HVB som hade barn och unga stockholmare placerade under samma tidsperiod.
- ❖ Webbenkät till familjehem med barn och ungdomar från Stockholm.
- ❖ Webbenkät till stadens samtliga familjevårdsinspektörer².

Besök:

- ❖ I samtliga 15 HVB med tre eller fler stockholmselever placerade under maj till oktober 2011.

Övrigt

- ❖ Skolgång i jourhem. Socialförvaltningen hade ett eget uppdrag att följa upp stadsdelsnämndernas placering i jourhem. Uppgifterna om genomsnittlig placeringstid i jourhem och skolgång har samlats in av socialförvaltningens utredare.
- ❖ Skolgång för ensamkommande barn och unga flyktingar. Redan på ett tidigt stadium av kartläggningen visade det sig att många av stadens placerade barn och unga är ensamkommande flyktingar. Därför intervjuades en enhetschef för stadens asylboende.
- ❖ Samtal med stadens funktionshindersinspektörer om skolgången i bostad med sarskild service för barn och unga.

Hinder och avgränsningar vid genomförandet

Hinder. Socialförvaltningen bedömde att sekretessen hindrade utbildningsförvaltningen från att ta del av de placerades personnummer. Detta gjorde det omöjligt att via elevsystemen söka

² I en inledande fas av projektet planerades även in samtal i grupp med familjevårdsinspektörer i några stadsdelar. De har inte genomförts.

upp var de institutionsplacerade har sin skolgång. Detta medförde att följande detaljuppdrag inte kunde genomföras:

- Detaljuppdrag 5 - att kontrollera om eleverna får undervisning i rätt skolform.
- Detaljuppdrag 6 - att ta reda på om elever kom från en kommunal eller fristående skola.
- Detaljuppdrag 7 – redovisa om beslut tagits enligt regelverk, delegationsordning t.ex. när det gäller ”särskild undervisning”.

Avgränsningar. Då projektet huvudfokus var att kartlägga skolgången i HVB, gjordes följande avgränsningar:

- Inga besök i skyddat boende. Grundskoleavdelningen utreder hur skolgången för dessa barn ska lösas.
- I projektets inledning beslutades att SiS-institutionerna skulle undantas, då dessa bedrivs av staten.

Bakgrund

I denna bakgrund beskrivs socialtjänstens alternativ för vård utanför hemmet och vilka lagrum placeringarna grundar sig på. Vidare redovisas skolinnehåll i vårdgivarkatalog, i riktlinjer samt i socialtjänstens senaste upphandling av vårdgivare. Dessutom presenteras socialtjänstens kvalitetssäkringsinstrument BBIC kort, förändringar i skollagen för institutionsplacerade barn och unga samt ett nytt kommittédirektiv för undervisning vid institution.

Lagrum för placeringar

Följande lagrum

- SoL - Socialtjänslagen. Om hänsynen till den unges bästa motiverar det ska nämnden sörja för vård och fostran utanför det egna hemmet i familjehem eller hem för vård eller boende. Placering kan göras med stöd av 4 kap. 1 § SoL om barnets vårdnadshavare lämnar samtycke till vården och, om barnet fyllt 15 år, barnet lämnat samtycke.
- LVU - Lagen med särskilda bestämmelser om Vård av Unga. Om vårdnadshavarna eller den unge, när denne fyllt 15 år, inte samtycker till den vård som socialnämnden anser den unge behöver, kan socialnämnden ansöka om vård enligt LVU hos förvaltningsrätten. Vård med stöd av LVU kan variera från ett par veckor (akutplacering) till flera år. Beslutet ska omprövas var sjätte månad av stadsdelsnämnden/socialnämnden.
- LSU - Lagen om Sluten Ungdomsvård är en påföljd för brott för unga lagöverträdare som alternativ till fängelse.
- LSS - Lagen om Stöd och Service till vissa funktionshindrade. LSS är en rättighetslag som ska garantera personer med omfattande och varaktiga funktionshinder goda levnadsvillkor.

Alternativ för placering för vård utanför det egna hemmet

Socialtjänsten har flera placeringsalternativ att välja mellan:

- **Jourhem.** Jourhem är ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen men inte stadigvarande tar emot barn för akuta placeringar. Efter det att socialtjänstens utredning slutförts får ett barn inte vårdas i jourhem mer än två månader, om det inte finns särskilda skäl.
- **Familjehem** är ett enskilt hem som på uppdrag av stadsdelsnämnden tar emot barn och unga för stadigvarande vård och fostran. Skäl till placering är oftast föräldrars

omsorgssvikt. Placeringen kan vara långvarig. Yngre ensamkommande barn placeras också i familjehem.

- **HVB** – Hem för Vård eller Boende. Placeringsperiod oftast mellan 6 månader och 2 år. Placeringen kan trappas ned med att den unge bor i träningslägenhet. Skäl till placering är oftast den unges egna missförhållanden men kan vara föräldrars omsorgssvikt. Även ensamkommande ungdomar som söker asyl och/eller permanent uppehållstillstånd blir placerade i HVB.
- **Särskilda ungdomshem (§ 12 hem)** – Statens institutions Styrelse, SiS, bedriver tvångsvård i s.k. § 12 hem. Den genomsnittliga placeringsperioden är sex månader med en spridning mellan 14 dagar (för utredningsplats) till 2 år.
- **Stödboende.** Ett träningsboende i egen lägenhet för unga över 18 år. Under placeringen får den unge stöd att få igång en strukturerad och ändamålsenlig vardagsmiljö som innefattar skoldag eller praktik/arbete, nya kamrater och fritidsaktiviteter.
- **Bostad med särskild service för barn och unga** – LSS 9 § 8. De barn och unga som behöver särskilt mycket omvårdnad med anledning av funktionsnedsättning kan placeras i detta boende. Placering sker efter ansökan av och i samverkan med vårdnadshavarna. Placeringen är ofta långvarig.

De barn som placeras i familjehem blir folkbokförda i den kommun där familjehemmet är beläget. Övriga placeringsalternativ är institutioner, och de som bor i dem är fortfarande skrivna i Stockholm.

Innehåll i stadens vårdgivarkatalog³ över upphandlade insatser för barn och unga

Det är svårt och det tar tid att hitta jämförbar information om HVB men i stadens aktuella vårdgivarkatalog. I HVB mens egen beskrivning i katalogen saknas oftast information om hur de organiserat skolgången. Det bidrar sannolikt till att socialsekreterarna placerar på i stadsdelen redan kända behandlingshem och kanske inte alltid kontrollerar om de är upphandlade eller ej. Detta bekräftas under besöken, när personalen berättar att de får ungdomar placerade från vissa stadsdelar. Vilka stadsdelar det är, skiljer mellan HVB men.

Riktlinjer och stödmaterial för samverkan och ansvarsfördelning mellan stadsdelsnämndernas verksamheter och skolan

Riktlinjer för samverkan mellan skola och socialtjänst för barn/ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa beslutades i kommunfullmäktige 2010-06-21. Stödmaterial för samverkan och ansvarsfördelning mellan stadsdelsnämndernas verksamheter och skolan beslutades i utbildningsnämnden och dåvarande socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden under september månad 2010. Kapitel 7 i stöd materialet behandlar samverkan mellan socialtjänsten och skolan då socialtjänsten placerar barn och ungdomar. Kapitlet är tydligt när det gäller handhavandet av elever inskrivna i grundskolan placerade i HVB och ungdomar i gymnasieåldern placerade i § 12-hem. Men det är otydligt när grundskoleelever placeras i § 12-hem samt avseende de elever som inte är inskrivna i någon skola och som placeras i HVB. Stöd materialet är under uppdatering mot bakgrund av bland annat nya skollagen och beräknad bli klart under våren 2012.

³ Insatser för barn, ungdomar och familjer - Stockholms stads samlade utbud av dygnetruntvård, strukturerad öppenvård, stödboende, för barn ungdomar och familjer (socialförvaltningen version 2011-02-22).

Om grundskolan i den kommun där eleven är placerad i anser att stockholmsbarnet/ungdomen är i behov av extra stöd kan de söka verksamhetsstöd (tilläggsbelopp) av utbildningsförvaltningen i Stockholm. Ersättningen grundas på elevens behov. Lägsta beloppsgräns är 100 000 kr. För elever mottagna i grundsär- eller gymnasiesärskolan ersätts aktuell kommun/fristående skola utifrån behovsgruppssystemet för särskoleelever i Stockholms stad.

Under besöken i HVB framkom att en del kommuner inte betalat för sina placerade elevers skolgång (vilket dock inte gäller Stockholms stad). Därför är det numera vanligt att placeringskommunerna och de fristående skolorna kräver en betalningsöverenskommelse innan ungdomen får börja i gymnasiet. Detta gäller även de elever som nått gymnasieålder och som ska läsa in betyg i årskurs 9 vid introduktionsprogrammet. Utbildningsförvaltningen kräver en beskrivning (utredning och åtgärdsprogram, skollagen 3 kap 8-9 §§) av hur skolan tänker arbeta med eleven innan beslut, men det är svårt för den nya skolan ta fram detta utan att träffa eleven eller information från tidigare skola. Detta kan bli en ”moment 22” situation som kan få till följd att ungdomar inte kommer igång med sin skolgång fast de är intresserade.

När socialtjänsten placerar en ungdom på ett § 12-hem, fakturerar SiS stadsdelsförvaltningen för både skola och boende. Sedan internfakturerar stadsdelsförvaltningen elevens grundskola eller utbildningsförvaltningen om ungdomen är i gymnasieålder. Sekretessen gör att stadsdelsförvaltningen ibland skickar fakturor där ungdomen beskrivs till exempel som flicka 96 02. Det gör det omöjligt att kontrollera om eleverna är inskrivna i stadens elevsystem och/eller kontrollera om de är folkbokförda i Stockholm.

Större skolfokus i senaste upphandlingen av insatser för barn och unga

Socialförvaltningens aktuella upphandling av insatser för barn, ungdomar och familjer syftar till att ge samtliga stadsdelsnämnder och socialnämnden i Stockholms stad ett differentierat utbud av insatser av hög kvalitet, utöver dem som ges av de verksamheter som drivs i stadens egen regi. Avtalstiden är två år: 120101 - 131231 (med möjlighet till 1 + 1 års förlängning)

När det gäller HVB ska, enligt förfrågningsunderlaget inför upphandlingen, barnets/ungdomens rätt till utbildning tillförsäkras på något av följande sätt:

- En samverkansöverenskommelse med en eller flera närliggande skolor som är adekvat för HVB:s placerade barn/ungdomar, det vill säga grundskola, gymnasieskola, grundsärskola och/eller gymnasiesärskola.
- Att HVB har egen godkänd fristående skola som är adekvat för placerade barn/ungdomar, det vill säga för grundskola, gymnasieskola, grundsärskola och/eller gymnasiesärskola.
- Att vårdnadshavaren valt en skola åt barnet/ungdomen.
- Att barnet/ungdomen går kvar i sin ordinarie skola.

Kvalitetssäkring genom BBIC - Barns Behov I Centrum⁴

BBIC, är ett system som socialsekreterarna och familjevårdsinspektörerna använder sig av i utredning, planering och uppföljning av barns sociala situation. Genom att tillämpa BBIC ska barnets situation stärkas, samarbetet förbättras kring barnet - mellan familj, vårdgivare och det sociala nätverket. Syftet med BBIC är således att stärka barnperspektivet och delaktigheten för barn, unga och deras familjer. Systemet ska också skapa enhetlighet över landet samt förbättra och bibehålla kvaliteten i den sociala barn- och ungdomsvården.

⁴ Text från Socialstyrelsens hemsida

BBIC bygger på idéer från England. Man utgår från standardiserade formulär och stöddokument. Metoden utgår främst från den så kallade BBIC-triangeln, vars tre sidor är "Barnets behov", "Föräldrarnas förmåga" och "Familj och miljö". "Barnets behov" är uppdelad i sju behovsområden. Dessa är hälsa, utbildning, känslö- och beteendemässig utveckling, identitet, familj- och sociala relationer, socialt uppträdande samt förmåga att klara sig själv.

För att arbeta med BBIC behövs kunskap och en BBIC-licens som kommunerna får genom att ingå avtal med Socialstyrelsen. Socialstyrelsen ansvarar för innehållet i systemet och för nationell kvalitetssäkring. Sedan 2006 har de flesta av Sveriges kommuner påbörjat arbetet med att införa verksamhetssystemet BBIC. I Stockholm har tre stadsdelar ordinarie licens för BBIC, Hässelby-Vällingby, Kista-Rinkeby och Östermalm. De övriga 11 har provolicens vilket innebär att systemet där inte är fullt ut implementerat än.

Förändringar i skollagen och nytt kommittédirektiv rörande undervisning vid institution

I gällande skollag berör kapitel 24 särskilda utbildningsformer och paragraf 17 särskild undervisning av elever som vistas vid institution. Intentionen i denna text har inte förändrats.

17 § För sådana elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan som på grund av sjukdom eller liknande skäl under en längre tid inte kan delta i vanligt skolarbete och som vårdas på sjukhus eller en motsvarande institution ska särskild undervisning anordnas på sjukhuset eller institutionen. Sådan undervisning ska så långt det är möjligt motsvara den undervisning som eleven inte kan delta i.

Flera HVB har fram till 2011 bedrivit särskild undervisning på "entreprenad" av elevernas hemskola enligt tidigare skollag (10 kap 3 §) men sådan överlåtelse av undervisningen är inte förenlig med nya skollagen. Undervisningen ska numera anordnas av kommunen där institutionen ligger (första stycket 19 §).

19 § Särskild undervisning enligt 17 § anordnas av den kommun där institutionen är belägen. Sådan undervisning ska stå öppen även för dem som fullgör skolplikt utanför skolväsendet.

Hur utbildningen i HVB mm ska regleras, ska tydliggöras genom utbildningsdepartementets aktuella kommittédirektiv "Utbildning för barn och ungdomar i samhällsvård". En särskild utredare har tillsatts med uppgift att klarlägga regleringen i frågor som rör utbildning för barn och unga vid hem för vård eller boende (HVB), SiS-institutioner (§ 12 hem) och sjukhus eller annan motsvarande institution. Beslut togs vid regeringssammanträde i september 2011. Utredaren ska även utreda om distansundervisning i vissa fall bör vara ett alternativ till reguljär undervisning för elever i de obligatoriska skolformerna samt gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Uppdraget ska redovisas senast den 15 november 2012. Utredaren ska bl.a.

- ❖ bedöma om det är lämpligt att det i vissa fall bedrivs undervisning vid HVB för barn och unga som är placerade där och i så fall bl.a. föreslå vilka krav som ska ställas på sådan undervisning,
- ❖ analysera den nuvarande regleringen för utbildning vid § 12-hem och sjukhus eller annan motsvarande institution och, om det bedöms nödvändigt, föreslå hur den bör förtydligas
- ❖ ta ställning till om det bör införas en reglering som möjliggör distansundervisning för elever som av medicinska, psykosociala eller andra skäl har behov av att få sådan undervisning.

Aktuella inspektionsrapporter och forskning

Här presenteras några aktuella forskningsrapporter som rör placerade barn och unga samt två inspektionsrapporter efter besök vid SiS-institutioner och HVB.

Socialstyrelsens rapport om placerade barns bristande skolgång⁵

Rapporten från 2010 konstaterar att barn som växer upp i samhällets vård och barn i familjer med återkommande ekonomiskt bistånd oftare lämnar grundskolan med låga betyg jämfört med andra barn. I vuxen ålder har de lägre utbildningsnivå än andra trots samma kognitiva förmåga, men även jämfört med andra med samma betyg från grundskolan. Framför allt är det betydligt fler som endast uppnår grundskolenivå och inte ens det. Det är mycket få som når högskoleutbildning. De har också mycket höga överrisker för ogynnsam utveckling som ökat självmordsbeteende, missbruk, kriminalitet, bidragsberoende och tonårsföräldraskap.

Låga/ofullständiga betyg var den starkaste riskfaktorn för framtida ogynnsam utveckling enligt rapportens analyser. Omvänt var en lyckosam skolgång den starkast skyddande faktorn. Dessa resultatet likväl som annan svensk och internationell forskning, pekar på att den kompensatoriska kraften i långvarig familjehemsvård under nuvarande former är svag.

Rapportförfattarna menar att alltför lite är känt om varför familjehemplacerade barn klarar sig så dåligt i skolan. De lyfter fram följande troliga orsaker med stöd i den internationella forskningen.

- Instabilitet i uppväxtmiljön med återkommande byten av skolor och föräldragestalter
- Lågt intresse från socialtjänsten att följa upp placerade barns problem och framsteg i skolan samt en oklar ansvarsfördelning mellan skola och socialtjänst.
- Låga förväntningar att barnens ska lyckas i skolan, både bland familjehemsföräldrar och bland lärare.
- Förekomst av beteendeproblem.

Skolverkets inspektion av skolverksamheten vid sex SiS-institutioner

Skolverket granskade år 2007 verksamheten vid sex särskilda ungdomshem (§ 12- hem) som har SiS som huvudman. Vid inspektionen hade SiS verksamhet vid 33 § 12- hem med totalt 685 platser. Skolverket konstaterade att SiS har höga ambitioner för skolverksamheten som står väl i överensstämmelse med de statliga kraven, men att ledningen av verksamheten inte har förmått omsätta detta i praktiken.

I rapporten framhålls att kvaliteten på undervisningen varierade mellan de olika ungdomshemmen och att skolverksamheten har fått olika framträdande plats i verksamheten. Både på huvudmannanivå och på de enskilda ungdomshemmen saknas en samlad bild av vilken undervisning eleverna fått eller vilka resultat eleverna nått. Undervisningen anpassades inte heller i tillräcklig omfattning efter de enskilda elevernas förutsättningar och behov. Trots detta nådde flera elever goda kunskapsresultat.

Undervisningens omfattning skiftade kraftigt, framhåller rapporten. Vid ett av hemmen förekom vid inspektionen i stort sett ingen lärarledd och kursplanestyrd undervisning över huvudtaget. De stora skillnaderna var inte acceptabla enligt Skolverket och påtalade att SiS har

⁵ Social rapport 2010 (Kapitel 7). Socialstyrelsen

ansvar för att se till att eleverna på de olika hemmen får likvärdiga förutsättningar att nå de nationella målen för utbildningen.

Inspektionen uppmärksammade i flera fall brister i ungdomshemmens dokumentation. Individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram saknades eller uppvisade brister i förhållande till författningarnas krav.

Merparten av eleverna har behov av särskilt stöd. Skolverket betonade att det innebär att det förutom lärare med ämneskompetens också finns behov av specialpedagogisk kompetens. Tillgången till lärare med adekvat utbildning varierade stort. Vid ett § 12 hem saknades helt personal med lärarutbildning. Även tillgången på personal med specialpedagogisk kompetens var begränsad på flera av hemmen.

Försök med lässatsning på SiS institutioner

I SiS-rapporten ”att utveckla läs- och skrivförmågan bland elever på särskilda ungdomshem (§ 12 hem)” beskriver Idor Svensson 2009 resultat från ett utvecklingsprojekt där elever på nio institutioner erbjöds IT-baserade kompensatoriska hjälpmedel i undervisningen och stimulans genom högläsning och fler böcker. Syftet var att förbättra ungdomarnas läsförmåga samt att öka deras läslust och intresse för läsning.

Genomsnittsåldern för eleverna som deltog var 15 år. De inledande testresultaten visade att eleverna med svenska som modersmål presterade i nivå med årskurs 6 på de olika läs- och skrivtesten. Totalt sett hade elever boende i § 12-hemmen betydligt mer omfattande svårigheter på flera av de skriftspråkliga områdena än elever i allmänhet. Särskilt utmärkande var problemen med läsförståelse bland elever med annan språklig bakgrund.

Den här studien, liksom tidigare undersökningar på särskilda ungdomshem, visar att andelen elever med dyslexi inte är fler än genomsnittet. Många av eleverna har läs- och skrivsvårigheter därför att de inte har övat på att läsa och skriva, enligt författaren. Varken deras hemmiljö eller tidigare skolgång har lyckats tillräckligt bra med att väcka intresse för läsning.

Utvecklingsinsatserna gav inga påvisbara resultat på gruppnivå. Svårigheter med implementering av de IT-baserade hjälpmedlen bland personalen och med att få dem intresserade av högläsning fick till följd att jämförelsen inte kunde påvisa mätbara skillnader i läs- och skrivförmåga. Dock tyckte flera elever med läs- och skrivsvårigheter att de hade stor hjälp av programmen och några använde dem flitigt.

Även i denna rapport påpekas att en förhållandevis stor andel av personalen i § 12-hemmen saknar adekvat utbildning. Detta gäller både lärare och behandlingspersonal. Även om lärarkåren, oavsett utbildning, har god förmåga att handskas med elever med olika beteendesvårigheter krävs en adekvat pedagogisk utbildning. Inte minst gäller det dem som har det pedagogiska ledarskapet, menar rapportskrivaren.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning av särskild undervisning vid HVB

År 2010 granskade Skolinspektionen de 31 kända HVB som bedrev särskild undervisning det vill säga undervisning som överlåtits av skolhuvudmännen till respektive HVB. I de granskade HVB fanns 114 elever från 60 kommuner. Granskningen var avgränsad till den särskilda undervisningen.

Inspektörerna konstaterade att så gott som samtliga elever fick undervisning i engelska, matematik och svenska. När det gällde de övriga ämnen var variationen stor. Ingen elev undervisades i moderna språk. Endast tio elever fick undervisning i samtliga övriga ämnen och ämnesblock. Dessutom var en betydande del av undervisningstiden varken betygsgrundande eller uppfyllde de krav som finns på undervisning. Ett stort antal elever fick således inte den undervisningstid de normalt skulle fått i en skola. Många av lärarna är utbildade för en yngre åldersgrupp och/eller i ett begränsat antal ämnen och specialpedagogisk kompetens var mycket ovanligt.

Rapporten gjorde bland annat följande iakttagelser av den särskilda undervisningen:

- **Elevers rätt till utbildning inskränks.** De placerade eleverna får inte undervisning i tillräcklig utsträckning.
- **Beslut och utredning saknas.**
- **Passiva skolhuvudmän.** Ofta var det socialtjänsten i kommunen och inte skolan som var aktiv. Det var ovanligt att formella överlåtanden fanns. Dessutom var skolhuvudmännen passiva vad gäller att följa upp elevens utveckling under placeringen.
- **Svårt att samverka mellan kommun och HVB.** De aktuella HVBmen och elevernas skolhuvudmän har svårt att hitta samverkansformer både före och under placeringen. HVBmet ges inte den nödvändiga informationen om elevens utbildningsbakgrund så att undervisningen kan anpassas på ett sätt som utgår från elevens behov och förutsättningar.
- **Begränsningar kan hindra elevernas möjligheter.** HVBmen har visserligen tillgång till ändamålsenliga lokaler och undervisningsmaterial för de ämnen som erbjuds. Men det är de begränsningar som finns i det aktuella hemmet som avgör den utbildning eleven får istället för elevens egna förutsättningar och behov.

Skolinspektionen påpekar att de under granskningens gång har funnits anledning att ifrågasätta om elevernas problematik verkligen kräver så stora inskränkningar som särskild undervisning innebär.

Socialstyrelsen öppna jämförelser av placerade barns utbildningsnivå

Socialstyrelsen samkörde år 2011 sitt register för alla placerade svenskfödda barn med Skolverkets betygsregister för årskurs 9. De granskade ungdomarna hade alla varit placerade under hela årskurs 9⁶. Socialstyrelsen delade upp ungdomarna i två grupper, eftersom de som är placerade före 10 års ålder oftast är placerade på grund av brister i hemmet medan de som placeras efter 12 års ålder oftast placerats beroende på egna missförhållanden.

Resultatet visar att de som var placerade under hela årskurs 9, har klart sämre förutsättningar än jämnåriga att få ett arbete och ett gott vuxenliv, enligt socialstyrelsen. Ett misslyckande i gymnasiet är en mycket viktig förklaringsfaktor till etableringssvårigheter på arbetsmarknaden och därmed möjligheter till att bli självförsörjande. Enligt socialstyrelsens rapport är risken högst bland dem som aldrig påbörjade gymnasiet.

⁶ För att göra sambandet mellan placering och skolresultaten så tydliga som möjligt och för att språksvårigheter inte skulle påverka resultaten valde socialstyrelsen barn födda i Sverige som varit placerade i samhällsvård hela årskurs 9 i grundskolan.

Skolresultat för placerade barn (Utdrag ur Socialstyrelsen öppna jämförelser)

Endast kommuner med betygsresultat från 20 unga i varje kolumn ingår här.	Andel gymnasiebehöriga*		Andel avslutat treårigt gymnasium*	
	Svenskfödda 1982-1993, placerade under hela åk 9 och första placering före 10 års ålder. Procent.	Svenskfödda 1982-1993, placerade under hela åk 9 och första placering efter 12 års ålder. Procent.	Svenskfödda 1984-1990, placerade under hela åk 9 och första placering före 10 års ålder. Procent.	Svenskfödda 1984-1990, placerade under hela åk 9 och första placering efter 12 års ålder. Procent.
Botkyrka	56	66	45	51
Eskilstuna	73	59	64	43
Gävle	65	41	49	28
Göteborg	74	45	59	39
Jönköping	70	62	66	54
Linköping	66	59	56	36
Malmö	63	52	48	54
Norrköping	69	52	54	40
Stockholm	80	57	64	37
Södertälje	67	70	57	56
Umeå	72	74	59	63
Uppsala	78	66	67	39
Västerås	70	55	56	32
Örebro	71	45	50	35
Genomsnitt för placerade riket	71	55	57	38
Genomsnitt för alla födda 82 - 93	86	86		
Genomsnitt för alla födda 84 - 90			84	84

*Reducerad med schablon för sjuk- och aktivitetsersättning eller motsvarande.

Socialstyrelsen menar att det är speciellt allvarligt att många av de svenskfödda barn som varit placerade under årskurs 9 helt saknas i betygsregistren för grundskolan. Även efter det att ungdomar med sjuk- och aktivitetsersättning eller motsvarande före 23 års ålder, tagits bort saknas betyg i årskurs 9 för:

- 12 procent för barn placerade före 10 års ålder
- 19 procent för barn placerade efter 12 års ålder.

Sammanställningen visar att för Stockholmare placerade före 10 års ålder når 80 % av de svenskfödda barnen gymnasiebehörighet jämfört med 86 procent totalt i riket. Men andelen av dem som blir placerade som tonåringar och som sedan går ut gymnasiet är få (37 %).

SkolFam

SkolFam - Skolsatsning inom Familjehemsvården –syftar till att skapa bättre framtidsutsikter för familjehemsplacerade barn genom satsningar på goda utbildningsresultat. SkolFam startade som ett projekt i Helsingborg 2005 och utvärderades med goda resultat 2008. Idag är arbetsmodellen en permanent del av Helsingborgs familjehemsverksamhet. Projektet utfor-

mades från första början så att det skulle kunna utvärderas och detta har gjorts med hjälp av forskarstöd.

Målgrupp är familjehemsplacerade barn mellan 7 och 11 år. Arbetet i SkolFam bygger på samverkan i ett tvärprofessionellt team, bestående av en psykolog, en specialpedagog samt en socialsekreterare. Modellen kan enklast beskrivas i tre faser som löper över minst 24 månader:

1. Kartläggning 1

I den första fasen genomförs pedagogiska och psykologiska tester. Den pedagogiska delen utförs av specialpedagogen och inriktar sig på barnens förmåga att läsa, skriva och räkna. Vid behov görs även en analys av inlärningsstil och/eller fonologiska tester. I den andra delen fokuserar psykologen på att ta reda på vilka resurser barnen har i sin begåvningsprofil. Frågescheman görs för att få veta hur barnet tänker och känner och hur självbilden ser ut.

2. Analys av resultat, utbildningsplan och uppföljning

Efter analys av resultaten kommer SkolFam-teamet, skolan och familjehemmet tillsammans överens om en utbildningsplan för barnet. Målen i utbildningsplanen kan variera och till exempel röra sig om olika metoder för att få upp ”läsflytet”, att förbättra samspelet med andra barn eller att förbättra motoriken. Ibland kan arbetslaget i skolan få handledning av SkolFam-teamet i det arbetssätt som man gemensamt har bestämt sig för att använda. Utvecklingen följs upp vid regelbundna möten mellan de inblandade parterna.

3. Kartläggning 2 och fortsatt uppföljning

De pedagogiska och psykologiska testerna upprepas efter två år och jämförs med tidigare resultat. Analys och förslag till fortsatt arbete återkopplas till skolan och familjehemmet. En kontinuerlig och långsiktig uppföljning av arbetet under barnets grundskoletid bestäms därefter i samråd mellan ledningen för SkolFam och de andra involverade parterna.

Efter två års arbete i projektet framkom följande förändringar mellan kartläggning 1 och 2.

- Eleverna visade en signifikant högre kognitiv prestationsförmåga
- Elevernas medelvärde hade förbättrats i nästan alla pedagogiska tester
- Elevernas läshastighet hade signifikant ökat
- Eleverna relationer och sociala förmåga hade förbättrats

Den utarbetade arbetsmodellen i SkolFam har även högst påtagligt påverkat de medverkande familjevårdsinspektörerna i arbetssätt, tankesätt och yrkesroll.

Sammanfattande kommentarer om utredningen

Cirka en procent av stadens barn och unga var under 2010 placerade av socialtjänsten delar av eller hela året. De är placerade i familjehem, jourhem, HVB, bostad med särskild service för funktionshindrade barn och unga (LSS-boende) samt i § 12-hem (Statens institutions styrelse). Information om de placerade elevernas skolgång har insamlats dels via kartläggningar av hur skolgång organiseras i de HVB och LSS-boenden där det bor stockholmselever och dels via enkäter till HVB, familjehemmen och familjevårdsinspektörerna. Dessutom besöktes de femton HVB som haft tre eller fler barn/ungdomar placerade från senhösten 2011.

Vi lägger mycket större vikt vid skola nu än för 10-20 år sedan, påtalade de allra flesta under besöken i HVB och i deras fristående skolor. De trodde överraskande ofta att just deras skola eller HVB betonade skolgång mer än andra behandlingshem. I samtalen framkom att de kände till Skolinspektionens rapport från skolbesök i HVB samt Socialstyrelsens rapport om sambandet mellan låga grundskolebetyg och kraftigt förhöjda risker att få problem i vuxen-

livet, med ännu större risker för de barn som växer upp i samhällets vård. De flesta såg skolgång som en mycket viktig del av behandlingen. Det är sannolikt aktualiseringen av bristerna i placerade elevers studieresultat som fått effekt. Skolinspektionens rapport har också fått till följd att flera HVB inte längre har egen särskild undervisning.

Dock tyder familjevårdsinspektörernas svar på enkäten att betydelsen av förskola inte har slagit igenom på samma sätt. En bra förskoleverksamhet måste vara en del av behandlingen för de små barnen. Det är angeläget att placerade förskolebarn dagligen vistas fem timmar i förskola. Skollagen reglerar i 8 kap. 4 § att barn från och med höstterminen det år barnet fyller tre år ska erbjudas förskola under minst 525 timmar om året. Sannolikt har många av barnen även innan placeringen gått i förskolan. När barnen efter placeringen får börja förskolan igen kommer de till en trygg igenkännbar värld där de får träffa jämnåriga, leka och få social och pedagogisk stimulans. Barn som blir placerade har troligen varit med om upplevelser som innebär att de är barn i behov av särskilt stöd. Det är bl.a. dessa barn Skollagen avser i 8 kap. 7 §. Barn ska... erbjudas förskola, om de av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling i form av förskola.

Denna kartläggning visar att de allra flesta barn och ungdomar som var placerade i HVB, familjehem, jourhem och bostad med särskild service gick i skolan. Ibland går emellertid lite väl lång tid innan de börjar skolan, detta gäller speciellt ungdomar i gymnasieålder. En knapp handfull av de HVB som endast tar emot icke skolpliktiga ungdomar från 16 år lägger dock inte samma vikt vid skola. Skolgången för barn och unga i skyddat boende är inte alltid ordnad.

De besökta HVB och fristående skolorna beskriver att det efter en motivationsperiod är lätt att få ungdomarna till skolan. I HVB läser 40 % av ungdomarna full studiekurs och att många av de andra läser in gymnasiebehörighet på introduktionsprogram. I några få fall var intrycket att de placerade eleverna inte fick tillräckligt utmanande undervisning. I familjehemmen läser 84 % av eleverna samtliga ämnen. En bidragande orsak till de ändå relativt låga siffrorna är de ensamkommande ungdomarna som i början inte läser alla ämnen.

Positivt för ungdomarnas framtid och studiemotivation är att HVB och deras fristående skolor berättar att ungdomarna har mer kunskaper och lättare att lära än vad de själva tror. Resultatet från undersökningar på SiS institutioner visar samma sak. Det är inte fler där som har till exempel dyslexi än genomsnittligt i befolkningen, problemet är att ungdomarna är dåliga på att läsa och skriva eftersom de övat för lite. Varken deras hemmiljö eller tidigare skolgång har lyckats tillräckligt bra med att väcka intresse för läsning.

Även placerade elever behöver få vara elever och få stimulans av lärare som förväntar sig att de kan, bli utmanade på sin kunskapsnivå, hjälp att komma till organiserad läxläsning, etc. Skolan är en viktig del av barn- och ungdomslivet och det är en tid när man vill vara som ”alla andra”. Särskild undervisningsgrupp och anpassad studiegång är sannolikt inte alltid vad de här eleverna behöver. Att bara läsa matematik, engelska och svenska och kanske ytterligare ett teoretiskt ämne kan minska skolmotivationen ytterligare.

Denna kartläggning visar samma bild av brister i samverkan kring överlämnade av information om elevens utbildningsbakgrund som Skolinspektionen ger i rapporten från inspektionen av HVB:s särskilda undervisning.

Enkätsvaren från familjehem och familjevårdsinspektörer påvisar ett lägre intresse för skolgång i gymnasium och högskola. Dessutom menade HVB att det svåra inte är att få eleverna att börja gymnasiet utan att få dem att fortsätta skolgången när de skrivs ut från HVB-hemmet. Båda dessa faktorer har säkert samband med den låga andelen som går ut gymnasiet med behörighet till högskolan vilket Socialstyrelsens öppna jämförelser visar.

Många elever har som tidigare framkommit missat flera år i grundskolan. Det innebär att många 16- och 17-åringar läser in grundskolekompetens. Enligt skollagen kan en elev gå i grundskolan till och med det år hon/han fyller 17 år. När ungdomarna i behandlingshem gör denna ”skolomstart” skulle många vara betjänta av att placeras i en lägre årskurs med möjlighet att få betyg i alla ämnen i stället för att börja introduktionsprogrammet på gymnasiet. Detta gäller speciellt de som går i en fristående skola/HVB eller i en egen grupp i en kommunal skola. Det är säkert svårare (och mindre motiverat) att sporra en ungdom in i ett vanligt ”högstadium”, där de blir mer avvikande när de är ett eller två år äldre än alla andra i klassen.

De ensamkommande ungdomarna som anser att de får för få timmar undervisning är ett dilemma. Sannolikt är en hel del av dem understimulerade och har tråkigt i skolan. Sprintgymnasiet har svårt att ta emot alla ensamkommande och att hela tiden ordna nya grupper, speciellt som de även tar emot elever som kranskommuner placerat i Stockholm. Å andra sidan så pressas en del av dessa ungdomar av höga krav från föräldrar och släkt att snabbt skaffa en bra utbildning och få ett bra jobb. I början av vistelsen i Sverige talar och förstår många inte så bra svenska och har därför svårt att ta till sig abstrakta ämnen i ord och text. Detta bidrar troligen till att de inte får läsa alla ämnen i den takt de själva önskar.

Kartläggningen av placerade stockholmselevers skolgång

I detta kapitel redovisas inledningsvis Stockholms totala antal placerade barn och unga samt resultat från kartläggningen av hur skolgång organiseras i de HVB och LSS-boenden där det bor stockholmselever. Vidare presenteras resultat från enkäter och besök i HVB samt resultat och analys av enkätsvaren från familjehemmen och familjevårdsinspektörerna.

Hur många placerade barn och unga har staden och var är de placerade?

Under 2010 var sammanlagt knappt 1800, cirka en procent, av stadens barn och unga mellan 0-19 år placerade utanför hemmet, under hela eller delar av året. Sammanställningen på nästa sida visar fördelningen mellan de olika placeringsalternativen och stadsdelarna. De flesta av placeringarna är i familjehem. Även den tillfälliga placeringen i jourhem är vanlig. Antalet placeringar är fler än antalet individer, då samma individ kan ha varit placerad i flera alternativ under året. Först jourhem sedan kanske familjehemsplacering eller HVB.

Ungdomar från § 12 hem placeras i HVB som utslussning.

Fördelning av placerade barn och unga per stadsdelsnämnd 2010 (uppgifter rörande LSS 2009)⁷

Stadsdelsnämnd	§12	HVB	Jour-hem	Familje-hem	LSS 9:8	Summa	Antal barn och unga 0-19 i sdf	Andel placerade
Rinkeby-Kista	15	42	105	125	8	295	11638	2,5%
Skärholmen	8	19	54	58	5	144	8506	1,7%
Spånga-Tensta	14	28	31	89	5	167	11110	1,5%
Farsta	6	19	46	39	8	118	10741	1,1%
Hässelby-Vällingby	7	28	60	80	11	186	16186	1,1%
Enskede-Årsta-Vantör	14	16	74	77	13	194	19175	1,0%
Skarpnäck	7	10	33	41	4	95	9457	1,0%
Hägersten-Liljeholmen	5	11	43	69	5	133	14174	0,9%
Älvsjö	1	4	20	30	5	60	6645	0,9%
Södermalm	6	14	42	78	16	156	19670	0,8%
Bromma	4	11	25	39	9	88	15494	0,6%
Kungsholmen	1	20	10	19	4	54	9371	0,6%
Östermalm	2	7	5	23	9	46	9762	0,5%
Norrmalm	5	18	9	8	1	41	10556	0,4%
Hela staden	95	247	557	775	103	1 777	171485	1,0%

I sammanställningen är stadsdelarna uppställda i fallande ordning efter stadsdelens totala andel placerade barn och unga mellan 0 -19 år. Av de cirka en procent som var placerade hela år 2010 eller delar av året, varierar andelen mellan stadsdelarna från 0,4 % till 2,5 %. Flest placerade barn och unga i förhållande till antal boende i samma åldrar har Rinkeby-Kista, Skärholmen samt Spånga-Tensta. Lägst andel har Norrmalm, Östermalm, Bromma och Kungsholmen.

Att Kungsholmen har placerat så många i HVB beror på att Kungsholmen blir ankomststadsdel för de ensamkommande som kommer till Centralstationen och anmäler sig på närmaste polisstation, som ligger på Kungsholmen. Första halvåret 2011 var 106 (14 %) av de

⁷ Många uppgifter är hämtade från socialförvaltningens rapport 2010 – Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad. I jämförelser mellan åren är det små skillnader. Det är främst spridningen av antalet jourhemsplaceringar mellan stadsdelarna som varierar.

som var placerade i familjehem ensamkommande barn och unga. Rinkeby-Kista och Spånga-Tensta hade flest, Rinkeby-Kista sdn hade 40 och Spånga-Tensta sdn 34 ensamkommande placerade i familjehem.

Skolgång i HVB

Under 2010 var totalt 247 barn och unga placerade hela eller delar av året i HVB.

Vilka ungdomar placeras i HVB

De placerade ungdomarna kan grovt delas upp i tre huvudgrupper och de placeras i HVB med olika inriktning. Den ena gruppen är ungdomar med ätstörningar, ångestillstånd, relationsproblem, fobier, identitetsproblem och depressioner. Några HVB i den här gruppen är specialiserade på ungdomar med psykotisk problematik och självmordstankar. Andra har specialiserat sig på ungdomar med Aspergers syndrom och andra störningar inom autismspektrumet som olika typer av tvångssyndrom t.ex. Tourettes syndrom.

Den andra gruppen är ungdomar med missbruk av alkohol och/eller droger, kriminalitet, aggressionsproblematik, etc. Även många av dem har relationsproblem och neuropsykiatriska diagnoser.

En tredje grupp är ungdomar i stödboende och/eller utslussningsenheter. Tidigare placerades oftast ungdomar som inte kunde bo kvar hemma här eller efter ett HVB boende. Nu bor även många ensamkommande ungdomar här. Förändringen beror dels på att många HVB numera har egna utslussningslägenheter och dels på att många nya ensamkommande behöver placeras.

Kartläggning av HVB (se sammanställning bilaga 1)

För att kartlägga hur skolgången organiseras vid de 52 HVB där staden hade barn och unga placerade under maj till oktober 2011, gjordes inledningsvis en genomgång av respektive HVB:s hemsida, text i vårdgivarkatalogen och av deras enkätsvar. HVB information om skolgången är mer eller mindre upplysande. Åtta av de upphandlade HVB har ingen information om hur elevernas skolgång planeras varken i stadens katalog eller på sin hemsida. När upplysningar saknades kontaktades de per telefon.

De 52 HVB vänder sig vanligen till åldersgruppen 13 till 21 år, det vill säga tar emot både grundskole- och gymnasieungdomar. De flesta behandlingshemmen har dock ett mindre åldersspann där de yngsta är 14 eller 15 år. En dryg femtedel (12 stycken) tar endast emot ungdomar i gymnasieåldern. Några HVB tar emot enbart pojkar, andra enbart flickor men de flesta tar emot ungdomar av båda könen. När barn under 12 år vistas i HVB är de nästan alltid för att hela familjen placerats, eller för att deras mamma bor i skyddat boende. I det senare fallet är problemet att barnen ur skyddsaspekt oftast inte kan gå kvar sin skola.

Fem, det vill säga en tredjedel, av de besökta HVBmen hade egen fristående grundskola. Det tyder på att socialsekreterare lite oftare valde dessa hem, då en endast en knapp femtedel av behandlingshemmen hade en egen fristående skola.

Genomgången visar att de flesta behandlingshemmen har sina elever i olika skolor, det vill säga skolgången anpassas efter elevers ålder, behov och intresse. Även flera HVB med egen fristående skola har gymnasieelever i andra skolor. Men några av de tolv HVB som tar emot ungdomar från 16 år lägger inte så stor vikt vid skolgång. Inget av dessa har Stockholm ramavtal med.

Kartläggningen visar också att den särskilda undervisningen i HVB som Skolinspektionen och Skolverket riktat kritik mot i stort sett har upphört.

Av de 52 HVBmen var knappt hälften (25 stycken) inom ramavtalet och fyra var stadens egna verksamheter. Och av de 15 besökta HVB dvs de som hade 3 eller fler i skolåldern placerade, var tio upphandlade och fem inte. Under samma tidsperiod (juni – oktober 2012) var det däremot 12 HVB inom ramavtalet som inte hade någon från Stockholm placerad. Det finns säkerligen många orsaker till det som t.ex. att de hade fullt eller att de tog emot ungdomar från en annan målgrupp än vad som behövde placeras. Men det beror sannolikt även på att socialekreterare inte kände till dem.

Enkät till HVB

En enkät med frågor om skolgången skickades ut till samtliga HVB som hade haft barn och unga från Stockholms stad placerade under maj och augusti 2011. Av dem besvarade 71 % enkäten efter en påminnelse. Dessutom hörde ytterligare några av sig och berättade att de nu under hösten inte längre hade någon stockholmselev boende hos sig.

Sammanlagt hade de 33 HVB som besvarade enkäten 89 stockholmsbarn och ungdomar mellan 7 och 20 år boende hos sig vid svarstillfället. Av dem var 31 elever i grundskoleåldern, varav en mottagen i grundsärskolan och 58 elever i gymnasieåldern varav två var mottagna i gymnasiesärskolan. Två hade slutat skolan. De tre särskoleeleverna var alla placerade i HVB som även var godkänt för LSS.

Enkätsvaren visar att nästan 95 % av eleverna går i kommunal eller fristående skola. De som inte fick någon undervisning bodde en i ett skyddat boende och en var precis nyinflyttad. Tre procent hade slutat skolan och arbetade eller praktiserade.

Hur många ämnen läser eleverna?

Samtliga ämnen för årskursen	Sv, ma, eng +9-12 ämnen	Sv, ma, eng +5-8 ämnen	Sv, ma, eng + 1-4 ämnen	Vet ej
42 %	3 %	20 %	34 %	1 %

Positivt är att 42 % av de placerade eleverna läser full studiekurs och att ytterligare 23 % procent läser mer än åtta ämnen. De 34 % av eleverna som studerar mindre än 8 ämnen läser så gott som alla in grundskolekompetens, flera av dem är ensamkommande och läser på språkinträdning.

Enligt HVB har drygt hälften av de elever som inte läser full studiekurs, beslut om anpassad studiegång respektive reducerat program.

HVB fick frågan om hur många av deras stockholmelever får extra stöd i skolan. De svarade att 19 % av eleverna har extra stöd 1-5 tim/v i skolan, att 40 % går i mindre grupp och att 9 % har assistent i skolan. Att det är så många elever som går i mindre grupp förklaras troligen av att många elever går i små fristående skolor, läser vid introduktionsprogrammet eller får undervisning i HVB:s ”egen” grupp i en kommunal skola.

HVB fick också frågan om de har elever som behöver mer stöd i inläringen än de får. Bara en institution svarar ja på den frågan och påtalar att eleverna behöver stöd i läxläsningen,

vilket ju hör till HVB uppgifter. Enligt de som besvarade enkäten får således alla elever det stöd de behöver i skolan.

Samverkan kring hur skolinformation överlämnas vid in- och utskrivning

För att de placerade barnens och ungdomarnas nya skola ska kunna fortsätta undervisningen på den nivå där eleven befinner sig, måste en kunskapsöverlämning av IUP och åtgärdsprogram mellan skolorna ske så fort som möjligt. I denna fråga ombads HVB att enbart tänka på stockholmselever när de svarade på vem som tog kontakt för att ordna detta.

Här finns brister. Det är bara några enstaka skolor som tagit kontakt och överlämnat information om eleven. Istället är det HVB eller skolan i placeringskommunen som tar kontakt. Detta resultat överensstämmer med skolinspektionens rapport om särskild undervisning i HVB. Socialtjänsten har här en viktig förmedlande roll mellan elevens ”hemskola” och HVB/nya skolan.

Vem ser till att eleven får en lämplig skolplacering vid utskrivning?

HVB	HVB:s fristående skola	Elevens skola	Elevens ”hemskola”	Social-sekreteraren	Föräldrarna	Annan
70 %	24 %	15 %	15 %	72 %	39 %	9 %

På nästa fråga vem det är som ser till att eleven får en lämplig skolplacering efter placerings-tidens slut var det möjligt att ange flera alternativ. Av svaren framkommer att det oftast är HVB (inkl. den egna fristående skolan) som ser till att eleven får en bra skolplacering efter utskrivningen men även att socialsekreteraren tar stort ansvar. Dessutom medverkar en dryg tredjedel av barnens/ungdomarnas föräldrar. En orsak till att det är få av elevernas ”hemsolor” som deltar kan bero på att många av eleverna inte har någon formell hemskola. Detta går dock inte att kontrollera utan ungdomarnas personnummer. När de markerat ”annan” exemplifierar de med att de samarbetat med eleven och/eller att skolans studie- och yrkesvalslärare medverkat.

Visar socialsekreterarna intresse för elevernas skolutveckling vid besök

Ja, alla	Mer än hälften	Cirka hälften	Mindre än hälften	Vet ej
79 %	12 %	3 %	3 %	3 %

Två frågor ställdes om det pedagogiska innehållet vid socialsekreterarnas uppföljningar. Enligt de HVB som besvarade enkäten visar de allra flesta socialsekreterarna intresse för hur det går för eleverna i skolan men under besöken i HVB var det flera som klagade på socialsekreterarnas ytliga intresse för skolgången ”de sitter där med sina listor som ska fyllas i”. Här är det sannolikt den utökade användningen men ännu inte integrerade användningen av BBIC som bidrar till de motsägande resultaten.

Den andra frågan var om pedagogisk personal deltar vid uppföljningsbesöken. Enligt enkät-svaren deltar vid hälften av besöken, personal från den egna fristående skolan eller HVB:s skolansvarige. Det vill säga pedagogisk personal från Stockholm deltar inte i uppföljningsbesöken.

Besök i 15 HVB

I den inledande telefonkontakten med HVB:s föreståndare var oftast bemötandet vänligt tillmötesgående när dag och tid för besök skulle avtalas. Mindre än en handfull förhöll sig avvaktande, i den gruppen återfinns flera av de ej upphandlade HVB. Under besöken uttalade så gott som alla spontant att de tyckte att det var mycket positivt att Stockholm uppmärksammade skolgången på detta sätt. I bilaga 1 är besökta HVB utmärkta.

När behandlingshemmet hade egen fristående skola besöktes denna, och samtalet fördes med rektor eller med en eller flera lärare, i något fall deltog skolans psykolog. I ytterligare två skolor fanns rektor i lokalerna men deltog inte. I de övriga behandlingshemmen fördes samtalet i HVB och vid två tillfällen på ett kansli. På HVB besvarades mina frågor av föreståndare eller de(n) skolansvariga, antingen tillsammans eller en av dem. Besöken varade mellan 40 minuter och en och en halv timme, vanligen en dryg timme.

Skolgången organiseras enligt tre modeller

De besökta HVB organiserade skolgång enligt tre olika modeller

1. HVB har egen fristående skola (grundskola)
 - a. Skolan tar emot elever utifrån
 - b. Skolan tar endast emot elever från HVB
2. HVB elever går i en "egen" särskild undervisningsgrupp i en av kommunens närliggande skolor.
3. Eleverna går i olika (närliggande) kommunala eller fristående skolor.

Inte heller några av de besökta HVB hade egen särskild undervisning.

1. HVB har egen fristående skola (grundskola)

Fem av de besökta HVB hade egen fristående skola, alla med tillstånd för grundskola.

Gemensamt för personalen på dessa fristående skolor var att de inte ville veta så mycket om varför eleverna placerats på HVB eller på skolan. De ville att skolan skulle vara skola. De vill möta ungdomarna som elever och utmana deras kunskapsutveckling. På de skolor som enbart tog emot HVB:s egna ungdomar tog lärarna upp att det ibland var ett problem att de fick veta för mycket.

a. Skolan tar emot elever utifrån.

Tre av behandlingshemmen tog emot elever utifrån. Det var kommunens skolor eller närliggande kommuner som placerade elever i skolan men inte i behandlingshemmet. Elevplatser: 14 - 25 elever. Skoldagarna hade ordinarie längd eller var relativt långa.

Det finns flera fördelar med att skolan tar emot elever utifrån - möjlighet till utbildade lärare i alla ämnen, mer "vanlig skola" med fler elever i klassrummet, snabbt påbörjad skolgång, fler och andra ungdomar än i boendet att träna det sociala samspelet med och större möjlighet att hitta kamrater. I dessa skolor fanns salar för bild, slöjd etc. En ytterligare fördel för stockholmselever är att om skolan ligger i Stockholmstrakten kan elever avsluta sitt HVB-boende och ändå fortsätta i skolan. Det kan då bli en förebild för dem som bor kvar på institutionerna.

b. Skolan tar endast emot elever från HVB.

Två av HVB:s fristående skolor tar enbart emot elever som bor på behandlingshemmet.

Elevplatser: 6 -10. Skoldagens längd förkortad till cirka fyra tim/dag med fokus på matematik, svenska, engelska och samhällsorienterade ämnen. Eleverna orkar inte koncentrera sig längre, enligt lärarna. Elever som själva uttryckte en önskan att läsa fler ämnen erbjöds att gå i andra skolor.

Även här återfinns fördelen med snabbt påbörjad skolgång. Och här vet man också var alla elever är när de inte kommit till skolan.

En nackdel är risken att eleverna tar med sig till exempel morgonens konflikter till skolan och undervisningstid går åt till att reda ut konflikter. Lärarna vid båda dessa skolor bekräftade att detta hände relativt ofta. En annan nackdel är att när en lärare saknar kollegium och inte träffar ”vanliga” elever i normalsammansatta klasser ökar risken att de blir ”hemmablinda” i sina utmaningar av eleverna och sin bedömning av elevernas kunskaper vid betygsättning. Ytterligare en nackdel är en känslig ekonomi. Ett av de upphandlade HVB med egen fristående skola fick under hösten 2011 lägga ner sin skola. Även i skolinspektionens besöksprotokoll påpekas ofta risken för konkurs eftersom de har så få elever. Detta kan medföra en risk att ungdomar placerade i HVB får gå i institutionens egen skola även om de skulle klara en vanlig skolplacering bra.

2. *HVB:s elever går i ”egen” särskild undervisningsgrupp i en av kommunens närliggande skolor.* Två av de besökta HVB hade via ett utvecklat samarbete med en kommunal skola en ”särskild undervisningsgrupp” i skolans lokaler. I klassen arbetade skolans utbildade lärare. Men det var stor skillnad mellan de två som besöktes, på hur många timmar eleverna undervisades, hur snart de började skolan och hur integrerade de var i skolan. I det ena exemplet hade klassen vid besöket 15 elever. I lokalerna fanns ett stort klassrum och flera mindre rum. I klassen arbetade tre lärare, två av dem undervisade även i skolans andra klasser. Efter en introduktionstid, där elevernas förmåga att sköta skolarbetet och skolkunskaper testades, integrerades de elever som ville studera spanska, kemi, fysik etc. i grundskolans ordinarie klasser i dessa ämnen.

I det andra exemplet hade klassen färre elever. En lärare arbetade i klassen som tog emot både elever som gick i grundskolan och de som skulle läsa in grundskolebehörighet i på introduktionsprogrammet. Eleverna gick mycket korta dagar i skolan.

3. *Eleverna går i olika (närliggande) kommunala och fristående skolor* Av de övriga tio HVB som besöktes var sju mer traditionella HVB och tre var stödboenden (med HVB-tillstånd) för ungdomar över 18 år. Personalen på samtliga de tio HVB ansåg att det var självklart och mycket viktigt att ungdomarna går i skolan. Alla hade en skolansvarig som har upparbetade kontakter med ett antal skolor. HVB ligger i närheten av bussförbindelser, pendeltåg etc. så att alla elever kan gå i en skola utifrån var och ens intresse och tidigare skolgång.

De grundskole- och gymnasieelever som placeras i HVB börjar i skolan först tre till sex veckor efter placeringen. Grundskoleleverna börjar oftast i åldersadekvat årskurs och i stor klass. I något fall var en assistent från HVB med i skolan. När gymnasieelever placeras i början av mars eller senare under vårterminen kan det vara svårt att hitta skolgång för dem och ibland är det svårt att ordna betalningsöverenskommelser. Detta bidrar till att skolstart för gymnasieelever kan dra ännu längre ut på tiden. Under denna period avgiftas de ungdomar som behöver det, går haschprogram, tränar social färdighet som t.ex. att de är med och handlar och städar och får arbeta med skötsel av gården etc. Alla ska ha en sysselsättning. Det är nu personalen bygger upp förtroendet och det är också under den här tiden som ungdomarna ibland försöker rymma.

Många av eleverna i gymnasieålder gick först på introduktionsprogrammet med en kombination av studier 2-3 dag/v och praktik. Men en del av gymnasieeleverna gick teoretiska eller praktiska program och klarade sina studier bra.

Alla dessa behandlingshem utom ett hade skrivit en överenskommelse med ungdomen vid placeringen om att HVB ansvarar för kontakt med skolan även när ungdomen fyllt 18 år. Dessa HVB har välutvecklade system för kontakt mellan skola och HVB när en elev inte kommit till skolan, var försenad, om läxor inte var gjorda etc.

Elevernas intresse för skola

Ett stort antal av ungdomarna har flera år med sporadisk skolgång bakom sig men många av dem har lättare att lära och kan också mer än de tror. Därför tar de relativt lätt in de kunskaper de missat när de fått upp studiemotivationen. Detta uttryckte så gott som samtliga under samtalen. ”När man är i skolan är det inte så svårt att lära sig saker”, som en ungdom hade sagt lite förvånat. Inga särskoleelever blir placerade på den här typen av HVB, men ett fåtal har inlärnings svårigheter.

Alla HVB och skolor vittnar om att det efter en motivationsperiod är lätt att få ungdomarna till skolan. En del ungdomar behöver visserligen stöd med flera väckningar och hjälp att komma iväg på morgonen. Men de allra flesta vill gå i skolan och satsar på denna nya chans att få slutbetyg från grundskolan och/eller få gå i ett gymnasieprogram de var intresserade av.

I början är en del ungdomar med erfarenheter av misslyckad skolgång inte intresserade. De har dåligt självförtroende och tror att de ska göra ”fiasko” igen. Det är svårare att motivera flickorna än pojkarna.

För att motivera eleverna med motstånd till skola, får de ”ha tråkigt” de första tre till sex veckorna på HVB. Eftersom alla andra i boendet går i skolan eller till praktik så blir dagarna långa. Belöning är en annan drivkraft för att få ungdomarna till skolan. Speciellt i början av en placering kombineras på några behandlingshem fungerande skolgång med permission eller med högre ”veckopeng”. De äldre eleverna är ofta rädda om sitt studiemedel och går till skolan även när de hade inre motstånd.

Vid många av HVB och i skolorna samtalar personalen mycket med ungdomarna om mål och framtidsdrömmar som ett sätt att motivera ungdomarna till att jobba mer med studierna. Eleverna tycker om det - ”tidigare har ingen frågat”. Det är främst ungdomarna som kommer från SiS-institutioner som saknar framtids tankar. På några ställen får ungdomarna göra arbetsförmedlingens anlagstest.

Alla behandlingshem som tar emot ensamkommande elever beskriver hur studiemotiverade dessa är. Personalen berättar att dessa ungdomar som studerar i Stockholm tycker att de testas för mycket och att de inte får komma igång och läsa fler än de fem ämnen de startar med.

På ett av de mindre HVB åker skolansvarig omkring och gör oanmälda besök i de klasser där behandlingshemets ungdomar gick i skolan. Han besöker varje klass minst en gång i veckan, oftare när det är problem. Det här är detta HVB:s sätt att se till att ungdomarna sköter sig i skolan. Andra tar hem gymnasieungdomarna om de inte sköter sig – då är de inte mogna att gå i skolan. Efter ett tag får de börja igen. Ytterligare en metod är att samla ungdomens nätverk och tillsammans diskutera och skriva ner vilka insatser som behövs för att den unge skulle sköta sin skolgång.

Läxläsning

Knappt hälften av HVB har formaliserad läxläsning. Så här beskriver en föreståndare ”efter middagen röjs bordet och alla bjuds in till läxläsning. Vi går runt till dem som inte kommer och frågar om läxor”. Andra alternativ var att läxläsningshjälp las in i ungdomens dagsschema, eller att två gånger i veckan erbjuda tre timmars läxläsning. Andra menade att vi kan hjälpa ungdomarna om de vill.

Två av de fristående skolorna menar att det var en viktig träning att ha och sköta läxor. I de andra tre ges inte läxor alls eller enbart till dem som kan sköta dem själva.

Planerade avslut och uppföljning av skolgång

Ungdomarna bor ofta cirka ett år i HVB med en variation mellan sex månader till två år. Placeringarna är betydligt kortare nu än de var för 10-15 år sedan, enligt personalen.

Alla besökta fristående skolor och HVB fick frågan om planerade avslut av placering sker vid terminsavslut och efter skolårets slut. När det gällde grundskoleungdomar svarar fyra ett obetingat ”ja”. Medan andra svarar ”ibland”. Även när ett avslut på HVB och i skola är mitt i terminen ska eleverna ha en ordnad skolplats vid hemkomsten och helst varit på besök om det är en för eleven ny skola. På ett stödboende berättar personalen att de och ungdomarna strider för bättre planerade avslut i förhållande till skolgång. De berättar om flera ”grymma” avslut de senaste åren – det vill säga att ungdomen fick flytta två-tre månader innan studenten till stadsdelsförvaltningens eget boende. Andra hade fått flytta några dagar efter studenten. Det är orimligt att de ska hitta boende och försörjning samtidigt som de går de sista veckorna i skolan, menar personalen. Ungdomarna är duktiga och fungerar bra i skolan och då tror socialsekreteraren att de ska klara allt – de borde få bo kvar över sommaren, menar personalen.

I och med socialtjänstens införande av BBIC (Barns behov i centrum), ett system för utredning, planering och uppföljning av barn i den sociala barnvården, har det blivit bättre, men fortfarande är det allt för lågt fokus på skolgång hos de flesta socialsekreterare, ”de som har egna barn i årskurs 6-9 frågar mer och planerar avslut till terminsavslut”, sa en av personalen.

Det är bara ett av behandlingshemmen som planerat följer upp hur det fortsättningsvis går för deras ungdomar i skolan. En av fristående skolorna/HVB menar att de indirekt får information om detta, när tidigare elever tar kontakt för att få kopior på sina slutbetyg från grundskolan för att söka vidare till komvux, folkhögskola etc. Dessutom har många tidigare mentorer fortlöpande telefonkontakter med ”sina” ungdomar. Däremot följer de allra flesta HVB upp hur det går för ungdomen för övrigt, via socialsekreteraren, via enkäter etc.

Samverkan (överförande av information) kring skolgång.

Det saknas tydliga rutiner för vem det är som överför information om ungdomens skolgång till den nya skolan, vilket också HVB:s enkätsvar visade. Vid HVB med fristående skola är det rektor eller lärare som söker kontakt med elevernas senaste skola. Vid övriga HVB går skolrelevant information antingen via socialsekreteraren från tidigare skola till HVB som sedan lämnar informationen till nya skolan. Eller så är det skolsamordnaren på HVB som kontaktar elevernas senaste skola. Det tar alldeles för mycket tid om socialsekreteraren ska göra det, ansåg flera av dem.

I samtalen framkom att det är ganska ofta som elevens "hemskola" inte vet att eleven är placerad när de ringer och efterfrågar dokumentation om eleven, det vill säga socialtjänsten har inte informerat skolan. Ibland känner skolan inte till eleven alls t.ex. om eleven bott på §12 hem eller blivit "utskrivnen" från en fristående skola. Det är inte ofta som elevens "hemskola" tar initiativ till samverkan och skickar elevens individuella utvecklingsplan, telefonnummer till mentor etc. Detta kan förklaras av att skolledningen inte vet att ungdomen är placerad.

Det tar genomsnittligen cirka sex veckor innan skolmaterialet kommer från elevens tidigare skola. Det bidrar i vissa fall till att försena skolstart för ungdomar i gymnasieåldern. Under samtalen påpekade flera att när eleven kom från en SiS-institution, så fick de ingen skolrelevant information.

Övrigt

Rektorer och personal i HVB:s fristående skolor framhåller att fler ungdomar borde skrivas in i en årskurs lägre när de började hos dem eftersom så gott som alla ligger efter skolmässigt. Då skulle eleverna ha större chans att läsa in alla ämnen.

Vi lägger mycket större vikt vid skola nu än för 10-20 år sedan nämner de allra flesta under samtalen utan att ha blivit tillfrågade. "Vi curlar dem mindre", lade någon till.

Några av HVB menar att de alltid lagt lika stor vikt vid skola. Gemensamt för dem var att de verkligen var mycket noga med att se till att ungdomarna går i skolan, kommer i tid, sköter sig under lektionerna etc. Men under samtalen framkommer att de inte vet så mycket om själva skolgången, vilka ämnen ungdomarna läser och så vidare. Till exempel så kunde de inte svara på frågan om eleverna nu läste 8 eller 12 ämnen för att ha möjlighet att komma in på det gymnasieprogram de önskar.

När ett HVB ligger långt bort kan hemresor beviljas när ungdomen ska träffa sin socialsekreterare. En rektor tar upp att det då är det svårt att neka ledighet. Hemresan medför att ungdomen är borta från skolan under fredagen och eftersom denna hemresa ibland, enligt rektor, beviljas för tidigt kommer ungdomen tillbaka i sådant skick att oftast även måndagens skoldag försvinner.

Ensamkommande under 21 år i HVB

Antalet ensamkommande barn och ungdomar som kommer till Sverige och söker asyl har ökat stadigt under de senaste åren. Den 1 juli 2006 fick kommunerna ansvaret för mottagandet och för att tillhandahålla boende för de ensamkommande barnen och ungdomarna som söker asyl. Enligt Migrationsverket uppger majoriteten av de unga som söker asyl att de är mellan 15 och 17 år. De flesta är pojkar, cirka 20 - 25 % är flickor. Enligt Migrationsverkets hemsida beviljades 66 % av de asylsökande barnen och ungdomarna (1 285 personer) uppehållstillstånd i Sverige år 2010. Av dem kom 87 % från antingen Afghanistan eller Somalia.

Stockholm stad har avtalat med Migrationsverket om beredskap att ta emot ungdomar i särskilda anvisningsboenden (abo). Men Migrationsverket anvisar även asylsökande under 18 år direkt till en släkting i Stockholms stad om barnet/den unge vill bo hos så kallat enskilt boende (ebo).

Staden har en överenskommelse med Migrationsverket om 96 boendeplatser för ensamkommande barn och unga, 24 för asylsökande och 54 för dem som beviljats permanent uppehållstillstånd (PUT). Under 2012 tillkommer ytterligare 30 boende platser, framför allt PUT.

Staden bedriver sex boenden i egen regi alternativt på entreprenad. De unga som bor på dessa ställen är från 14 år till 21 år.

År 2011, var antalet nytillkomna ensamkommande barn och unga till Stockholm 205 stycken. Av dessa anvisades 68 barn/unga till stadens boenden/HVB (abo), 31 anvisades till en släkting (ebo) och 106 tillhörde den grupp ensamkommande barn och unga som ger sig till känna inom en stadsdelsnämnd⁸. Ett exempel är när barnet/ungdomen söker asyl på en polisstation i en stadsdelsnämnd. För dessa barn/ungdomar utgör stadsdelsnämnden/staden ankomstkommun. Detta innebär att ansvarig stadsdelsnämnd ska ordna tillfälligt boende för barnet/ ungdomen i avvaktan på att Migrationsverket kan anvisa barnet/ungdomen till en anvisningskommun.

Skolgång för ensamkommande. Staden ska tillhandahålla skolgång för asylsökande barn och unga i grundskoleåldrarna men dessa har inte skolplikt. De allra flesta av de ensamkommande ungdomarna vill gärna gå i skolan och ser skolgång som en möjlighet.

Uppskattningsvis tar det en månad från det att ungdomen kommit till Stockholm tills hon/han börjar skolan

De ungdomar som är i grundskoleåldrarna söker sig till en skola i närheten av boendet, vare sig de bor hos en släkting eller i stadens boenden. Alla grundskolorna i norra Järva och Skarpnäck fungerar bra för de ensamkommande eleverna, enligt enhetschefen för stadens asylboende. Dessa skolor är vana att ta emot nyanlända elever och de ensamkommande ungdomarna i familjehem och HVB-boenden börjar i redan existerande förberedelseklasser.

Merparten av de ensamkommande ungdomarna är i gymnasieåldern. De börjar vid Sprintgymnasiet i Liljeholmen, som har undervisning i svenska som andraspråk för alla nyanlända asylsökande i åldern 16–18 år samt alla nyanlända invandrar- och flyktingungdomar i åldern 16–20 år. Efter språkinstruktionen ”slussas” eleverna vidare till stadens övriga gymnasieskolor med språkinstruktion, Komvux eller andra utbildningsanordnare och SFI, beroende på ålder, eget val, intresse och kunskaper i svenska. Svårigheter finns att få in de ensamkommande ungdomarna som kommer i mitten/slutet av vårterminen i utbildning.

Kartläggning av skolgång i bostad med särskild service (se bilaga 2)

Bostad med särskild service finns för barn och ungdomar med stort omsorgsbehov utifrån funktionsnedsättning. Placeringen ska vara en kompletterande varaktig uppväxtmiljö. Det finns ingen nedre åldersgräns för när ett barn kan få insatsen ”bostad med särskild service för barn och ungdomar”. Rätten till insatserna gäller till dess barnets skolgång inom den allmänna skolan upphör, vanligen vid 21-22 års ålder.

I augusti 2011 fanns 107 stockholmsbarn och ungdomar i dessa boenden, alla mottagna i särskola. Antalet barn är ganska konstant över åren. I de flesta av dessa boenden bor både pojkar och flickor men några boenden är enbart för flickor respektive pojkar. Tio av de totalt 27 boenden som har stockholms elever placerade är boenden för ungdom mellan 16 och 23 år

⁸ Uppgifter från Socialförvaltningen januari 2012.

och ligger i anslutning till en gymnasiesärskola. De övriga boendena har barn och unga i förhållandevis stor åldersspridning. Sammanställning finns i bilaga 2.

I funktionshindersinspektörernas rapport 4 "Bostad med särskild service för barn och unga enligt LSS" framkommer att funktionshindersinspektörerna besökte 14 boenden under hösten 2010 och våren 2011 i Stockholms län. I rapporten nämns inget om hur boendena ordnar skolgång, om eleverna får hjälp med läxläsning etc.

Vid samtal direkt med funktionshindersinspektörerna framkommer att vid besöken ställs inga särskilda frågor om skolgången då detta inte ingår i uppdraget. De berättar att information om skolgången ibland kommer fram som kringinformation i diskussionerna. Enligt funktionshindersinspektörerna fungerar skolgången bra för de flesta av dessa barn. De får sin undervisning enligt följande modeller

1. Barnen går på boendets/företagets fristående grundsär- eller gymnasiesärskola
2. Barnen går på en grundsär- eller gymnasiesärskola i närheten av det särskilda boendet
3. Barnen går kvar i sin gamla särskola.

Hela 59 % (16) av "LSS-institutionerna" har en fristående skola, att jämföra med 20% (52) av HVB. Ibland är avståndet mellan företagets skola och boendet långt. Det innebär att en del elever har lång resa till skolan.

När barnen/ungdomarna går i en skola i eller nära boendet är det lättare för personalen i boendet att ha den fortlöpande kontakten med barnens skola/skolor.

De större fristående grundsär- och gymnasiesärskolorna liksom de kommunala erbjuder fler ämnen och fler program samt många jämnåriga som utmanar elevernas sociala utveckling.

Det tredje alternativet att eleven går kvar i samma särskola som innan flytten till boendet kan vara en trygghet för eleverna, speciellt under den första tiden efter att barnet/den unge flyttat hemifrån. En annan fördel är att föräldrarna lättare kan ha kvar sin kontakt med skolan. En nackdel är de ofta mycket långa tid barnen tillbringar i skoltaxi till och från skolan.

Skolgång för barn och unga placerade i familjehem

Av de 775 stockholmsbarn och unga placerade i familjehem bor ca 40 % hos släktingar. Som tidigare framkommit är en del av dem ensamkommande barn och unga. För att kartlägga skolgången för barn och unga i familjehem valdes enkätformen. Enkäter skickades till samtliga familjehem och stadens samtliga familjevårdsinspektörer.

Enkät till familjehemmen

Brev skickades till 556 familjehem, det vill säga till samtliga adresser som erhållits från socialförvaltningen, och till de 15 hem med barn som placerats enligt LSS. Differensen mellan antalet familjehemsplacerade barn/unga och antalet familjehem beror bland annat på att en del barn placerats tillsammans med sina syskon eller att barnet/ ungdomen har skyddad adress i boendet.

Andelen enkätsvar är låg, 36 %. Totalt inkom enkätsvar rörande 198 barn och unga. Bakom en del av bortfallet ligger språksvårigheter. Av de som besvarade enkäten bor 56 % i Stockholm eller i en kranskommun. Ytterligare 27 % bor inom 15 mil från Stockholm.

Ålder på barnen hos de familjehem som besvarade enkäten

0-3 år	4-6 år	7-9 år	10-12 år	13-15 år	16-21 år
6 %	10 %	13 %	13 %	18 %	40 %

Enligt socialförvaltningens rapport⁹ från 2010 var majoriteten av de familjehemsplacerade tonåringar och andelen under 12 år en knapp tredjedel (29 %). De som besvarat enkäten har dock yngre barn, 42 % av deras barn är 12 år och yngre. Att färre familjehem med ungdomar över 12 år besvarar enkäten kan eventuellt tas som bekräftelse på ett bristande intresse för skolgång för ungdomar över skolpliktig ålder inom familjehemsvården.

I vilken skolform går barnet?

Förskolebarnet är hemma hos oss	Förskola	Grundskola inkl. förskoleklass	Grund-särskola	Gymnasie-skola	Gymnasie-särskola	Slutat skolan
0,5 %	12 %	43 %	6 %	30 %	4 %	4,5 %

De familjehem som svarat på enkäten har jämförelsevis många barn och unga mottagna i särskolan (10 %). I Stockholms stad är drygt en procent av alla elever mottagna i särskolan. Av de som slutat skolan var två arbetssökande men hade arbete på gång genom timanställning och provanställning, en deltog i ett projekt för ungdomar som hoppat av gymnasiet och en var med i verksamhet för psykiskt sjuka ungdomar.

Skolgången

Av enkätsvaren framkommer att de flesta, 84 %, av eleverna läser samtliga ämnen i sin skolform och ytterligare 7 % läser 8 – 12 ämnen. Det är således enbart 9 % som enbart läser matematik, svenska och engelska samt ytterligare 1-4 ämnen. Några av dem är sannolikt nyanlända ensamkommande flyktingar.

Hela 94 % av familjehemmen tycker att deras barn och ungdomar går i en bra förskola/skola. Bland de missnöjda finns en stor överrepresentation av familjehem med barn och unga mottagna i särskolan. Alla familjehem får kontinuerligt eller under utvecklingssamtalen information om hur det går för deras barn och ungdomar av skolan. Det är ingen skillnad mellan skolformerna.

Hur skolan bedömer att eleven klarar skolarbetet.

Mycket bra	Bra	Har vissa svårigheter	Har stora svårigheter
31 %	40 %	22 %	7 %

Familjehemmen ombads även att försöka värdera hur skolan bedömer att eleven klarar skolarbetet. Familjehemmens uppfattning är att skolan bedömer att 71 % av eleverna klarar skolarbetet bra eller mycket bra. De flesta som bor i dessa familjehem läser full studiekurs, undantaget två elever i gymnasiet. Även hälften av de familjehem vars barn är mottagna i särskolan anser att deras barn klarar sig bra eller mycket bra i skolan. De flesta elever som uppfattas ha vissa svårigheter läser full grundskolekurs. Av de elever som bedöms ha stora svårigheter att klara skolarbetet, läser fyra full studiekurs. Tre av dem har särskilt stöd av speciallärare 5 tim/v och den fjärde får mycket stöd i hemmet.

Har eleven extra stöd i skolan?

Ja, 1-5 tim/v	Särskild undervisningsgrupp	Assistent
14 %	9 %	5 %

⁹ Socialförvaltningen i Stockholm. Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad. Rapport 2010. (SoN. Dnr 1-0220/2011)

På frågan om eleven har extra stöd i skolan var det möjligt att fylla i flera alternativ. Som sammanställningen visar har 14 % av de placerade barnen och ungdomarna extra stöd av speciallärare eller liknade, 9 % går i särskild undervisningsgrupp och 5 % har assistent i skolan.

Det är lätt att få intrycket att andelen familjehemsplacerade elever med assistent är betydligt högre eftersom kostnaden för detta är något som ofta kommer upp i möten mellan stadsdelsförvaltningarna och utbildningsförvaltningen. Men bara totalt åtta (av 198) hade assistent, varav tre går i särskolan, två är sex år och de har en assistent till gruppen i sina förskoleklasser. Två elever i "lågstadieåldern" och en i "högstadieåldern" har egen assistent.

Hur lång tid per vecka ägnar ni tillsammans med barnet/ungdomen åt skolarbete?

< 1 tim/v	1 – ca 3 tim/v	3 – ca 5 tim/v	>5 tim/v	Klarar läxor själv	Har inga läxor
12 %	34 %	16 %	7 %	19 %	12 %

Ett sätt för familjehemmen att förbättra barnens och ungdomarnas framtidsutsikter är att hjälpa dem med läxor. Därför ställdes frågan om hur lång tid som ägnas åt läxläsning tillsammans med barnet. Merparten av familjehemmen (69 %) hjälper sina barn och ungdomar med läxorna. De som ägnar mer än 5 tim/v har barn i grundskoleåldern.

Det är främst gymnasieungdomar som klarar läxorna själv. I grundskoleåldrarna är det 13 -15 åringarna som familjehemmet menar klarar sina läxor själva.

Uppföljningsbesök

Socialtjänstlagen säger att familjevårdsinspektören ska besöka sina familjehem två gånger per år om ungdomen är under 18 år eller oftare om det behövs. En fråga ställdes om detta.

De allra flesta familjehemmen har haft två eller fler besök per år. Familjevårdsinspektörerna besöker familjehemmet lite oftare i början av en placering eller om det uppstår problem. Av de 12 % som markerar "mer sällan" har cirka hälften övertagit vårdnaden om barnen/ungdomarna medan några andra lägger kritiska kommentarer som "inspektörerna är hemskt dåliga på stöd till familjehemmet". De som markerar mer sällan har nästan enbart gymnasieungdomar i sin familjehemsvård.

Vilka frågor om skolgången ställer familjevårdsinspektören¹⁰?

	Frågar alltid	Frågar ibland	Totalt som frågar
Elevens eget intresse för skolgången	68 %	14 %	82 %
Elevens kunskapsmässiga utveckling	62 %	17 %	79 %
Elevens sociala utveckling	60 %	22 %	82 %
Hur samverkan med skolan fungerar	52 %	16 %	68 %
Familjehemmets stöd med skolarbetet	50 %	18 %	68 %
Hur eventuellt stöd i skolan fungerar	33 %	14 %	47 %
Elevens intresse för studier på gymnasium och högskola	28 %	13 %	41 %
Föräldrars/släktingars intresse för skolgången	22 %	21 %	43 %

Under besöken frågar familjevårdsinspektörer alltid hur det går för barnet/ungdomen i förskolan respektive skolan. När det gäller det mer konkreta innehållet i skolgången frågar

¹⁰ I enkäten fanns även alternativen "Har frågat någon gång" och "Kommer inte ihåg/inte aktuellt" i samtliga alternativ.

familjevårdsinspektörerna främst om elevens samspel med skolan, elevens eget intresse av skolan samt hur det går för eleven kunskapsmässigt och socialt. De frågor som berör familjehemmets samarbete med skolan och med eleven prioriteras lägre. Familjevårdsinspektören frågar, enligt familjehemmen inte så ofta efter den unges intresse att studera vidare vid gymnasium och högskola.

I kommentarerna nämns att andra skolrelevanta frågor tas upp, som resor till och från skolan, trivsel i skolan samt planering av fortsatt skolgång. Ett familjehem berättar om lyckad skolgång och bra samarbete med familjevårdsinspektören och skriver: ”Han gick ut gymnasiet på ellinjen med mycket bra betyg, allt har fungerat mycket bra både i skola - och i kontakt med familjehemsinspektören som t.o.m. deltog i studentfirandet!”

Vid byte av skola

Vid skolbyte är det formellt den lämnande skolan som har ansvar för att information överförs till den nya skolan.

Vem ansvarar för överföring av info om hur barnet/ungdomen ligger till i skolan till nya skolan?

Skolan eleven gått i	Jag/vi	Familjevårdsinspektören	Ungdomen själv	Föräldrar/-anhöriga	Vet ej	Annan
77 %	69 %	31 %	19 %	12 %	2 %	1 %

När barn och unga av olika orsaker måste omplaceras får det ofta till följd att de måste byta skola. Familjehemmen fick frågan vem de tycker har ansvaret att föra information om eleven vidare vid byte av skola. De svarar elevens skola men många tycker att de själva ska se till att skolinformation överförs.

Några avslutar enkäten med att skriva om sitt missnöje med skolan och efterfrågar mer stöd t.ex. ”Det svåraste var att veta vilken skola (typ av skolgång) som behövdes när placeringen startades. Då saknade jag hjälp från familjevårdsinspektören”.

Enkät till familjevårdsinspektörerna

Stadens samtliga 55 familjevårdsinspektörer har obetts besvara en webbenkät. Enkäten skulle besvaras anonymt, precis som familjehemmens, förutom att familjevårdsinspektörerna ombads markera i vilken stadsdel de arbetade. Efter påminnelse svarade 58 % (32 stycken) av familjevårdsinspektörerna, det vill säga en betydligt lägre andel än svarsfrekvensen från HVB. Ingen familjevårdsinspektör i Bromma, Norrmalm, Södermalm och Älvsjö besvarade enkäten och endast en från vardera Kungsholmen och Skärholmen. Några familjevårdsinspektörer kritiserade i kommentarerna att frågorna berörde saker som de inte själva bestämmer över, utan som lag och praxis kräver. Det kan vara orsaken till att inte fler svarar. Den låga svarsfrekvensen innebär att svaren berör 55 %, av de placerade barnen/ungdomarna (423 av 775).

Antal barn som respektive familjevårdsinspektör ansvarar för¹¹

1 -10 barn/unga	11-15 barn/unga	16-20 barn/unga	21- barn/unga
25 %	41 %	28 %	6 %

Första frågan berör hur många barn och unga i familjehem som var och en ansvarar för. Det är vanligast att en familjevårdsinspektör har mellan 11 - 20 barn och ungdomar. De som

¹¹ Varje familjevårdsinspektör motsvarar 3 % i denna och följande sammanställningar av enkäten.

markerar 10 och färre, förklarar att de är nyanställda eller att de också ansvarar för ungdomar i HVB.

I vilka skolformer går barnen/ungdomarna? (inom parantes familjehemmens svar)

Förskolebarnet är i familjehemmet	Förskola	Grundskola inkl. förskoleklass	Grund-särskola	Gymnasie-skola	Gymnasie-särskola	Slutat skolan
4 % (0,5%)	7 % (12%)	46 % (43%)	2 % (6%)	38 % (30%)	2 % (4%)	1 % (4,5%)

Även familjevårdsinspektörerna ombads att i enkäten markera i vilka skolformer barnen/ungdomarna går. I sammanställningen kan man jämföra både familjevårdsinspektörernas och familjehemmens svar. De största skillnaderna är att familjevårdsinspektörerna uppger en mindre andel förskolebarn som går i förskola, samt en lägre andel särskoleelever och fler gymnasieelever. Sannolikt är det familjevårdsinspektörernas uppgifter som mest överensstämmer med den verkliga fördelningen av stadens placerade barn och unga.

Enligt familjevårdsinspektörerna uppgifter går 34 % av förskolebarnen inte i förskola.

Samtal om förskola och skola under besöken

Samtliga familjevårdsinspektörer uppger att de besöker sina familjehem minst två gånger per år. Som skäl till extra besök beskriver de: ungdomens egna problem, konflikter mellan ungdomen och familjen, elevens problem i skolan, akuta frågor, umgängesstrider, oro för barnet/ungdomen, att familjehemmet önskar extra besök, omplaceringar etc. Det vill säga alla problem som inte telefonsamtal avhjälpas. Få anger att skälet är problem i eller med skolan.

Hur ofta brukar du fråga om hur det går för barnet/ungdomen i förskolan/skolan?

	2 ggr/år	1 ggr/år	Inför byte av förskola/skola	Om det kommer på tal	Aldrig	Inget svar
Familjehemmet	100 %	-	-	-	-	-
Barnet/ungdomen	100 %	-	-	-	-	-
Skolan	50 %	28 %	6 %	9 %	-	6 %
Föräldrar/släktingar	44 %	6 %	3 %	38 %	-	9 %
Förskolan	31 %	19 %	3 %	6 %	-	41 %
Annan	6 %	-	-	-	-	94 %

Familjevårdsinspektörerna fick frågan hur ofta de frågade skolan, förskolan, barnet etc. hur det går för barnet/ungdomen i förskolan och skolan. Samtliga samtalar under sina besök med familjehemmet och med barnet/ungdomen om förskola respektive skola. Med själva förskolan och skolan samtalar de inte lika ofta. En familjevårdsinspektör berättade att ”Många familjehem skickar kopior på betyg och dokumentation från utvecklingssamtal och dylikt till mig”. Enbart hälften av familjevårdsinspektörerna talade med förskolan en gång per år eller oftare. Att det är så många som inte svarade på frågan om samtal med förskolans personal beror på att de inte har några barn i förskolan. De som markerat ”annan” brukar samtala med BUP.

Hur viktigt bedömer du att det är att följande "skolämnen" tas upp under besöken?

	6 = viktigt	5	4	3	2	1 = inte viktigt	Inget svar
Hur barnet fungerar i förskolan	31	-	-	-	-	-	1
Elevens kunskapsmässiga utveckling	29	3	-				
Hur eventuellt stöd fungerar i skolan	29	2	-	-	-	-	1
Elevens sociala utveckling i skolan	29	1	2	-	-	-	-
Elevens intresse för skolgången	27	5	-	-	-	-	-
Ungdomens intresse för att studera vidare i gymnasium och högskola	25	5	2	-	-	-	-
Hur samverkan med skolan fungerar	22	8	2	-	-	-	-
Tillgång till dator och lugn plats i hemmet för skolarbete	16	11	3	1	-	-	1
Tid/dag som familjehemmet har möjlighet att stödja eleven i skolarbetet	9	14	7	1	1	-	-
Föräldrars/släktingars intresse för skolgången	4	5	11	8	3	-	1

Familjevårdsinspektörerna fick också ta ställning till, i en skala från 6 -1, hur viktigt de anser det är att ovanstående samtalsämnen om skolgången tas upp under besöken. Varje siffra i sammanställningen på föregående sida, motsvarar en familjevårdsinspektör åsikt om respektive påstående. I sammanställningen är påståendena rangordnade efter antalet familjehemsinspektörer som ansåg påståendet mycket viktigt.

Resultatet visar att, precis som familjehemmen uppger, så lägger familjevårdsinspektörerna främst tonvikten på elevens samspel med skolan och de frågor som berör familjehemmets samarbete med skolan och elev prioriteras lägre. Den stora skillnaden är att familjevårdsinspektörerna själva lägger stor vikt vid den unges intresse att studera vidare på gymnasium och högskola men att detta inte bekräftas av familjehemmen.

Barnens och ungdomarnas behov av stöd i förskola och skola

Det är vanligt att förskolebarn behöver stöd i förskolan, enligt 60 % av familjevårdsinspektörerna.

För hur många av skolbarnen har skolan begärt och fått extra medel?

Inget alls	Mindre än hälften	Cirka hälften	Mer än hälften
44 %	47 %	6 %	3 %

När det gäller skolbarnen är det 44 % som uppgett att de inte har något skolbarn som skolan fått extra medel för. Nästan 50 % av familjevårdsinspektörerna upp gav att för mindre än hälften av skolbarn har skolan fått extra medel. (Mindre än hälften kan här innebära ett skolbarn).

Vem har tagit beslut om dessa medel?

I samverkan med min närmaste chef	1
Elevens nuvarande skola (inga extra medel från sdf)	2
I samverkan med pedagogisk personal (rektor, biträdande rektor etc)	3
I samverkan med annan socialsekreterare	4
Jag själv	5

Familjevårdsinspektörerna ombads rangordna ovanstående alternativ utifrån den vanligaste beslutsordningen. Det är det sammanlagda resultatet som visas. Det vanligaste var att beslutet

hade tagits i samverkan med deras närmaste chef. Det var också relativt vanligt att elevens skola hade bestämt att de skulle sätta in extra resurser, utan inblandning av familjevårdsinspektören.

Vilka är de mest avgörande orsakerna till att skolan får extra medel genom dig?

Eleven har både social problematik och problem att klara skoluppgifterna	59 %
Elevens har social problematik men klarar skoluppgifterna	34 %
Eleven har en diagnostiserad funktionsnedsättning	28 %
Elevens inlärningssvårigheter	9 %
Eleven är långt efter sina jämnåriga	3 %

Familjevårdsinspektörerna fick också frågan om vad som var orsaken till att skolan gav eleverna extra stöd. Sammanställningen visar att det mest avgörande skälet till att skolan får extra medel är att eleven har extra social problematik med eller utan inlärningssvårigheter. Här är det viktigt att komma ihåg att 44 % av familjevårdsinspektörerna inte hade några elever som behövde extra stöd.

Vid byte av skola

När barnet ska åter till föräldrarna, till annat familjehem, HVB etc. är det som tidigare framhållits viktigt att information om eleven lämnas mellan skolorna.

Vem ansvarar för överlämning av skolrelevant information? (inom parantes familjehemmets svar).

Skolan som lämnas	Jag själv	Familjehemmet som lämnas	Eleven	Annan	Föräldrarna
84 % (77%)	75 % (31%)	40 % (69%)	16 % (19%)	16 % (1%)	12 % (12%)

Precis som familjehemmen kunde familjevårdsinspektörerna ange flera alternativ. De flesta familjehemsinspektörer och familjehem (familjehemmets svar inom parantes) anser att det är skolan som eleven går i överlämnar information om hur barnet/ungdomen ligger till nästa skola, precis som det faktiskt är. En familjevårdsinspektör beskrev: "Vid byte av skola får skolan fylla i ett konsultationsformulär enligt BBIC. Jag vidarebefordrar sedan informationen till nya skolan". De som markerar att eleven ska delta i överlämnandet avser sannolikt de äldre eleverna.

Några familjehemsinspektörer lyfter fram gode mäns ansvar i överlämnandet om det gäller ensamkommande ungdomar.

Skolgång vid vistelse i jourhem¹²

Den genomsnittliga tiden för barn i jourhemsvård är 3,9 månader men längden på jourplaceringar varierar mycket, allt från någon enstaka dag till undantagen på upp till ett år.

¹² Uppgifterna insamlade av handläggare vid socialförvaltningen.

Genomsnittlig vistelsetid i månader och antal barn och unga i jourhemsvård per stadsdel 20110101 - 20111202¹³

Stadsdelsnämnd	Vistelsetid i mån (genomsnitt)	Totalt 0-18 år	Antal 0-5 år	Antal 6-12 år	Antal 13-18 år
Bromma	5,3	18	4	5	9
Östermalm	5,0	9	4	2	3
Farsta	4,7	51	15	15	21
Hässelby-Vällinby	4,6	68	16	17	35
Norrmalm	4,6	22	6	3	13
Enskede-Årsta-Vantör	4,3	71	12	20	39
Älvsjö	4,3	14	2	2	10
Rinkeby-Kista	4,1	69	8	11	50
Spånga-Tensta	3,9	40	9	12	19
Södermalm	3,7	47	2	13	32
Hägersten-Liljeholmen	3,6	28	4	5	19
Skärholmen	3,1	47	12	11	24
Skarpnäck	2,8	44	3	5	36
Kungsholmen	1,2	14	1	0	13
Staden	3,9	542	98	121	323

Tabellen visar att det är stora skillnader mellan stadsdelsnämnderna på hur långa genomsnittstider barn och unga har i jourhemsvistelse. Detta beror sannolikt på skillnader i strategier då det saknas samband mellan t.ex. befolkningsammansättning och genomsnittslängd eller mellan antal placerade och genomsnittslängd.

Om det inte finns särskilda skäl får ett barn vårdas i jourhem i högst två månader¹⁴ efter det att socialnämndens utredning avslutats. Den maximala tiden som ett barn kan vara placerat i jourhem är sammanlagt sex månader.

Enligt socialförvaltningens utredare är de särskilda skäl som stadsdelarna anger när vårdtiderna blir längre, att det saknas lämpligt familjehem eller annan placering för stadigvarande vård och fostran. De uppgav även att det tilltänkta familjehemmet endast kunde ta emot barnet vid en senare tidpunkt eller att behov av placering kommit upp i ett sent skede av utredningen. Barnen som placeras i jourhem går normalt kvar i sina skolor. Vid placering försöker stadsdelsförvaltningarna hitta jourhem på ett rimligt avstånd från skolan. En stadsdelsförvaltning säger att skolan är viktig och matchar alltid en jourhemsplacering utifrån skola. En annan berättar att de alltid betalar taxi för att barnet ska kunna gå kvar i sin skola.

Även stadens egen jourhemsvård försöker alltid matcha jourhemsplacering och skola. När det inte lyckas, försöker de ordna så att barnet och ungdomen ska kunna gå kvar i sin skola. Ett exempel är när en ungdom placeras i Strängnäs så skjutsar jourhemmet den unga till tågstationen. Därefter tar ungdomen själv kommunala färdmedel till sin skola.

Vid vissa LVU- placeringar är det ibland direkt olämpligt att barnet/den unga går kvar i sin skola pga föräldrars agerande, hedersrelaterat våld etc. Då måste barnet skrivas in i en ny skola. Det kan ibland vara svårt ”det är problematiskt när barnet inte kan gå kvar i sin gamla skola, då måste socialsekreteraren prata in dem på en lokal skola”. I stödboenden för miss-

¹³ Uppgifter tagna ur paraplysystemet 111202.

¹⁴ Enligt 6 kap. 6 § fjärde stycket SoL.

handlande kvinnor berättas att när de fått in ett barn i en skola i närheten av stödboendet, så är det vanligt att den unga sedan väljer att gå kvar i denna nya skola.

När barnet av olika anledningar placerats i ett jourhem så långt från skolan att barnet/ungdomen inte kan ta sig till skolan med kommunala färdmedel blir det aktuellt med taxiresa (gäller speciellt de yngre barnen). Vid handläggarens besök i stadsdelarna framkom svårigheter att hitta och tolka stadens skolskjutsreglemente. Stadsdelförvaltningarna efterfrågar tydlighet i betalningsansvar när det gäller taxiresor tur och retur skolan – jourhemmet.

Utredarens förslag

- **Informationen till stadsdelförvaltningarna om upphandlade HVB m.m.**

Socialförvaltningen har gjort en ny upphandling av HVB, jourhem etc. Vikten av att placerade barn/ungdomar har en skolgång i en kommunal eller fristående skola poängteras särskilt. Information till de som beslutar om placeringar i stadsdelförvaltningarna om vilka HVB, jourhem m.m. som upphandlats behöver spridas.

Katalogen/information om vilka HVB med mera som upphandlats behöver göras lättillgänglig att hitta. Informationen om respektive institution ska, förutom målgrupp även tydliggöra hur skolgång organiseras, hur många timmar eleverna går i skolan, hur läxläsning organiseras etc. Informationen bör beskrivas i ett jämförbart ”rutsystem” och inte som fri text.

- **Förbättra utbildningsförvaltningens rutiner**

Eleverna som bor i HVB har oftast en trasslig skolbakgrund med perioder av lång skolfrånvaro och flera skolbyten. Det innebär att det är extra viktigt att skolgången för både skolpliktiga och icke skolpliktiga ungdomar kommer igång så fort som möjligt.

Flera kommuner kräver ett påskrivet betalningsansvar innan gymnasieelever får börja skolan. Här bör utbildningsförvaltningen pröva möjlighet till ett färdigt formulär eller kontrakt speciellt för elever placerade i HVB och som visar att staden kommer att ersätta skolgången i den nya skolan/kommunen.

För grundskoleelever som är i behov av extra stöd enligt elevens nya skola (kommunal eller fristående) är det viktigt att förvaltningen ser över hur beslut av bedömning av tilläggsbelopp kan påskyndas och tydliggöra hur eventuella krav på mindre belopp ska hanteras.

Stödmaterialet för samverkan och ansvarsfördelning mellan stadsdelsnämndernas verksamheter och skolan bör kompletteras med direkta rutinbeskrivningar. Även stödmaterialet och riktlinjer för samverkan behöver göras mer lättillgänglig och läggas ut på nätet med flera länkar bland annat från sidan med upphandlade HVB.

Innan utbildningsförvaltningen betalar ut ersättning kontrolleras att eleven är folkbokförd i Stockholms stad. För att detta ska vara möjligt måste förvaltningen ha tillgång till personnumret trots att elevens placering är sekretessbelagd. Hur detta ska lösas bör diskuteras i samverkan mellan stadsdelförvaltningarna, socialförvaltningen, utbildningsförvaltningen samt juridiska avdelningen vid SLK.

- **Tydligare rutiner för överföring av skolkunskap**

Rutiner med tydlig ansvarsfördelning behöver utarbetas som visar hur överlämning av elevens skolsituation ska ske mellan avlämnade skola och elevens nya skola när barnet/ungdomen

flyttar till eller lämnar HVB, SiS-institutioner, bostad för särskild service, familjehem eller sitt hem. Inriktningen bör vara att det är en pedagog som förmedlar information till en annan pedagog. Socialsekreteraren ska informeras om innehållet eller få det för kännedom men inte vara ansvarig för att förmedla pedagogisk kunskap. Rutiner och eventuellt formulär bör utarbetas.

- **Skolskjutskostnader vid jourhemsplacering**

Kartläggningen visar att vid placering i jourhem läggs stor vikt vid att barnen och de unga ska kunna gå kvar i sin skola men att det skiljer mellan stadsdelsförvaltningarna om det är skolan eller stadsdelsförvaltningen som ersätter kostnaderna för skolskjuts. Val av jourhem och ansvar för de skolskjutskostnader som eventuellt följer placeringen måste finnas inom samma förvaltning. Då styr även ekonomiska incitament jourhemsplaceringarna till närheten av elevens skola.

- **Mer fokus på skolgång vid inspektion av bostad med särskild service.**

Alla barn och ungdomar som placerats i LSS-insatsen bostad med särskild service gick enligt socialförvaltningens funktionshindersinspektörer i skolan. Vid deras kommande inspektioner bör frågor om hur boendet ordnar skolgång ställas.

- **Skola för nyanlända nästan vuxna elever**

Utbildningsförvaltningen bör överväga att inrätta en utbildning/verksamhet för nyanlända/ensamkommande nästan vuxna elever som helt saknar eller har mycket kort skolgång. Dessa elever behöver ett mycket individuellt bemötande. Utbildningen bör ha löpande intagning och kombinera grundskolans kompetens med läsinlärning och grundläggande matematik m.m. med gymnasieskolans kompetens att möta äldre tonåringar.

- **Utveckla användning av modern teknik i anslutning till placeringar**

Flera av de brister i samverkan och kommunikation som framkommit i denna kartläggning kan en utvecklad användning av modern teknik förbättra. Till exempel kan socialsekreterare och ungdom ibland tala med varandra via skype för att undvika långa resor, mentorer/lärare vid elevens gamla och nya skola kan ”skypa” till varandra med eleven som deltagare, socialsekreterare kan vid besök i en skola ordna trepartssamtal så att även en pedagog från Stockholm kan närvara utan att behöva avsätta tid för resor etc.

- **Mer fokus på förskola, grundskola, gymnasium och högskola i familjehemsvården**

Socialtjänsten bör genom kompetensutvecklingsinsatser aktivt sprida kunskapen till de som arbetar med familjehemsvården om betydelsen för placerade förskolebarn att gå i förskolan och att detta stöds i skollagen. Vidare bör socialtjänsten fortsätta implementeringen av BBIC och arbeta för att introducera Skolfam eller liknade arbetssätt i staden.

Socialtjänsten bör även överväga att följa upp andelen familjehemsplacerade barn i förskola samt andelen ungdomar som slutför sina gymnasiestudier under familjehemsvistelsen och efter återkomst till stadsdelen efter en HVB-placering etc.

- **Ökad uppmärksamhet på skolgången efter avslutad HVB-placering**

Undersökningen visar att HVB-placerade ungdomar går i skolan under placeringen, men det framkommer att en del inte fortsätter efter avslutad placering. Staden måste öka stödet till dessa ungdomar så de fortsätter sin skolgång.

- **Utbildningsförvaltningen skapar i samverkan med socialförvaltningen en pedagogisk funktion för samverkan med stadsdelsförvaltningarna**

Funktionens syfte är att optimera de placerade barnens och ungdomarnas förskole- och skolgång. HVB-samordnare finns i flera kommuner, bl.a. i Linköping och Umeå. Förslag på arbetsuppgifter som kan ingå (kunskap om framgångsfaktorer och bakslag bör inhämtas från kommuner som inrättat motsvarande funktion).

- Samverka med stadsdelsförvaltningars avdelningar för individ och familjeomsorg.
- Stödja familjevårdsinspektörernas arbete att bedöma familjehemsplacerade barn och ungas förskola och skola samt att bedöma om behov och kostnader är relevanta om de efterfrågar extra medel.
- Vara diskussionspartner till socialsekreterarna när det gäller problem vid vistelse i förskola och skolgång för placerade elever.
- Lära känna de upphandlade HVB och hur de organiserar skolgången.
- Följa med vid skolbesök eller närvara ”online” när socialsekreteraren känner oro.
- Via BoSko och Hanna hitta vilka skolor eleven gått i för att ”hitta” historisk skolgång.
- Samarbeta med de som arbetar med interkommunala ersättningar

Referenser

- Helsingborgs stad 2009.* Skolprojekt inom familjevården. Resultatrapport och projektbeskrivning. Ett forskarstött samverkansarbete mellan Skol- och fritidsnämnden och Socialnämnden i Helsingborgs stad år 2005-2008
- Skolinspektionen.* Undervisning vid Hem för vård eller boende, HVB. Elever får inte den undervisning de har rätt till. Kvalitetsgranskning 2010:2.
- Skolverket.* Utbildningsinspektion av skolverksamheten vid särskilda ungdomshem. Dnr 59-2007:458
- Socialförvaltningen i Stockholm.* Förfrågningsunderlag inför upphandlingen av insatser för barn, ungdomar och familjer. Dnr 3.5.1-0006/2111
- Socialförvaltningen i Stockholm.* Insatser för barn, ungdomar och familjer. Stockholms stads samlade utbud av dygnetruntvård, strukturerad öppenvård, stödboende och öppenvård för barn, ungdomar och familjer (version 2011-02-22).
- Socialförvaltningen i Stockholm.* Beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad. Rapport 2010. (SoN. Dnr 1-0220/2011)
- Socialförvaltningen i Stockholm.* Funktionshindersinspektörernas rapport 4. Bostad med särskild service för barn och unga enligt LSS (SoN Dnr 3.6-0371/2011)
- Socialstyrelsen.* Social rapport 2010. Kapitel 7 Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn.
- Socialstyrelsen.* Resultat placerade barn och utbildning
<http://www.socialstyrelsen.se/oppnajokforelser/barnochunga>
- Socialstyrelsen.* Öppna jämförelser av placerade barns utbildningsnivå. November 2011.
- Monica Sonde.* Hur fungerar skolan för barn placerade på institution? Forsknings- och Utvecklingsenheten, Stockholms stad FoU-rapport 2004:2
- Svensson Idor.* Att utveckla läs- och skrivförmågan bland elever på särskilda ungdomshem. Ett försök med särskilda insatser. Statens institutionsstyrelse, FOU, Forskningsrapport 2 2009.
- Stockholm stad.* Budget för 2011, 2012.
- Utbildningsdepartementet.* Utbildning för barn och ungdomar i samhällsvård samt distansundervisning. Kommittédirektiv 2011:85
- Utbildningsförvaltningen samt socialtjänst och arbetsmarknadsförvaltningen.* Riktlinjer och stödmaterial för samverkan och ansvarsfördelning mellan stadsdelsnämndernas verksamheter och skolan. Beslutade i kommunfullmäktige 2010 06 21.

Skolgång på HVB där det fanns stockholmselever maj tom oktober 2011

Bilaga 1

<i>Namn på HVB</i>	<i>För ålder</i>	<i>Kön</i>	<i>Stockholms- elever juni- okt</i>	<i>Egen fristående skola</i>	<i>Elever i hem- skola eller närliggande skola</i>	<i>Egen undervis- ning</i>	<i>Upphand- lat som HVB ja/nej</i>	<i>Besök ja/nej</i>	<i>Lägeskommun</i>
Almalandet	18-vuxna	F/P	1	Ingen skolgång - ändrat målgrupp			Nej		Trosa
Barn- o familjejouren HVB	0-20	F/P	1	Behandling i familjehem, skolgång i närheten			Nej		Stockholm
BAS träningsläg. f	18-20	F	2	---	ESS	---	Stadens		Stockholm
BAS träningsläg. p	18-20	P	4	---	ESS	---	Stadens		Stockholm
Björklinge-Lund HVB	14-21	P	3	---	Ja	---	Nej	Ja	Uppsala
Bryggan/Cean	13-20	F/P	1	---	ESS	---	Stadens		Stockholm
BoA mellanvård	17-25	F/P	3	---	Ja		Ja	Ja	Stockholm
Davidsbo gård	12-20	P	2	(nedlagd)	Ja	---	Ja		Norberg
Dianova	Ungdom	F/P	1	Reser utomlands, ingen skola!!			Nej		HVB utomlands
Edetstens behandlingshem*	13-18	F/P	2	---	Ja	---	Ja		Sollentuna
Emea gruppen	Små barn	F/P	3	---	---	---	Nej		Stockholm
Essagruppen (spec. romer)	13-19	P	3	---	Ja	---	Nej	Ja	Uppsala
Fannabacken	15-20	F/P	1	---	Ja	Första tiden	Nej		Enköping
Granby storgård	16-25	P	1	---	Efter 4-5 mån	---	Nej		Vallentuna
Gryt HVB	15-20	F/P	1	---	Ja	---	Ja		Gnesta
Gränslyktans ungdomsboende	14-21	F/P	6	---	Ja	---	Ja	Ja	Västerås
Gårdsjö tonårsvård	13-20	F/P	3	Gårdsjö skola 7-9 (endast en lärare)	Ja	---	Ja	Ja	Flen
Hagudden	11-19	F/P	1	Troligen upphört, alla telefoner avstängda			Nej		Botkyrka
Hassela Gotland	14-21	F/P	7	K-A Wester- bergskolan 7-9	Ja	---	Ja	Ja	Klintehamn
Hassela - Bäckarängsgården	15-21	F/P	1	---	Ja, en klass i kom.grundskola		Ja		Nordanstig
Hillegården/Bringåsen	15-20	F/P	3	---	Ja	---	Ja	Ja	Östersund
Idagården	16-21	P	1	---	Efter 3-4 mån	---	Nej		Fjärdhundra

Jan Emanuelsgården	16-20	P	2	---	---	---	Ja		Norrtälje
Katarina ungdomshem	13-21	F/P	3	---	Ja	---	Ja	Ja	Stockholm
<i>Namn på HVB</i>	<i>För ålder</i>	<i>Kön</i>	<i>Stockholms- elever juni- okt</i>	<i>Egen fristående skola</i>	<i>Elever i hem- skola eller närliggande skola</i>	<i>Egen särskild undervis- ning</i>	<i>Upphand- lat som HVB ja/nej</i>	<i>Besök ja/nej</i>	<i>Lägeskommun</i>
Kricagården	15-21	F/P	1	---	ESS	---	Ja		Stockholm
Kruton	13-20	F	1	Ingen skolgång			Stadens		Stockholm
Lappetorp HVB *	12-19	P	1	---	Ja, gy-elever	Gr-elever alla ämnen. Kom. rektor ansvarig	Nej		Nyköping
Lärbo	13-18	P	1	---	Ja	---	Nej		Järna
Locus stödboende	15-20	F/P	4	---	Ja	---	Nej	Ja	Stockholm
Magelungen Farsta o Södermalm	13-20	F/P	10	MBC (En gr. skola med klassrum i söderförort och Södermalm 4-9) Söder gy 1-3	---	---	Ja	Ja	Stockholm
Meby behandlingshem	13-20	F/P	6	---	Ja, en klass i kom.grundskola	---	Ja	Ja	Flen
Mikaelgården	7-17	F/P	1	Mikaelgården 1-9, grsär 1-10	---	---	Nej		Järna
Mogård, för tecken beroende	Ungdom	F/P	1	Mogård gysär	---	---	Nej		Finspång
Mångsbo HVB	16-21	P	1	---	Ja	---	Nej		Heby
Nackagård	13-19	P	3	Funkis 6-9 (Haninge)	Ja	---	Nej	Ja	Saltsjöbaden Stockholm
Närsjögläntans HVB	12-18	F	3	Backafors resursskola 7-9	Ja	---	Ja	Ja	Falun
Ransättra-Klingsta	0-12	F/P	3	---	Ja	---	Ja		Stockholm

Risingegården	12-18	F	1		Ja, gy-elever	Kom. lärare i egna lokaler (5 ämnen)	Ja		Finspång
Segeholms beh. hem	15-22	F	1		Ja	---	Nej		Kristianstad
Namn på HVB	För ålder	Kön	Stockholms-elever juni-okt	Egen fristående skola	Elever i hem-skola eller närliggande skola	Egen särskild undervisning	Upphandlat som HVB ja/nej	Besök ja/nej	Lägeskommun
Sisyphos/Adventum	9-21	F/P	1	Laternan 1-9	---	---	Ja		Borlänge
Solgläntan	17-25	P	1	---	Ja, efter 6 mån	---	Nej		Kramfors
Storsättra gård	0-15	F/P	2	---	Ja	---	Ja		Vallentuna
Sundsgården	10-15	P	2	Sundsgårdens skolhem 4-9	---	---	Ja		Ekerö
Tibble gård * Kvarntorp och Löten	13-20	F	1	---	Fr.o m. 111031	---	Ja		Enköping
Tjust behandlingsfamiljer	0-20	F/P	1	Behandling i familjehem, skolgång i närheten			Ja		Västervik
Ugglebo	14-19	F/P	1	---	Ja	---	Nej		Malmö
Ungdomsstegen *	16-21	P	1	---	Ja, ca 50 %	Ibland basämnena	Stockholm		Stockholm
Via Verna	16-20	P	3	---	Ja	---	Nej	Ja	Stockholm
Wikings tonårshem	14-20	F/P	1	---	Ja	---	Nej		Trollhättan
Viksjo Gård	14-20	F/P	3	---	Ja, en klass i kom. gy-skola	---	Ja	Ja	Järfälla
Villan -Prästgården Platea *	0-12	F/P	3	---	Ja	---	Ja		Hagfors
Västkustfamiljen	????	??	1	Upphört, många mycket kritiska rapporter			Nej		???
Älgeredskollektivet	13-15	F/P	2	---	Ja	Första tiden	Ja		Nordanstig

* Ingick i Skoinspektionens inspektion av undervisning vid HVB (2010:2), dvs hade då egen särskild undervisning.

Namn på boende	För ålder	Kön	Egen fristående skola	Närliggande skola	<i>Egen särskild undervisning</i>	Lägeskommun	Målgrupp
Dungen	0-25	F/P	Järva VIP gr sär F-10 gy sär (ligger långt ifrån)	Ja	---	Stockholm	Autism/autismliknade tillstånd
Fiolen	0-21	F/P	Järva VIP gr sär F-10	---	---	Täby	Utvecklingsstörning och autism.
Dammsdals elevboende	12-21	F/P	---	Dammsdalsskolan (landst) gr 7-9, gy	---	Vingåker	Autism
Dormsjöskolan	7-18	p	Dormsjöskolan gr sär 1-10 gy sär	---	---	Grapenberg	Lindrig utvecklingsstörning, autism, beteendeproblematik
Enigma omsorg (Viljan, Torpet, Eken)	7-21	F/P	Mellansjöskolan gr 1-9	---	---	Stockholm	Autism, Aspergers syndrom
Enigma omsorg Loftet, Svartvik, Tranan)	7-21	F/P	Marcusskolan grsär 1-10	---	---	Täby	Autism, Aspergers syndrom, utvecklingsstörning
Flickhemmet Smilla	13-20	F	---	Saltåskolan (frist) gr sär 7-9 resp gy sär	---	Mölnbo	Autism utvecklingsstörn, psykisk/pykiatrisk tilläggsprob.
Helgestahemmet	16-23	F/P	Helgestaskolan gy sär	---	---	Mölnbo	Utvecklingsstörning, Autism
Häggviks skolinternat	15-23	F/P	Häggviks gymnasium gy sär	---	---	Solna	Lindrig /måttlig utvecklingsstörning, autism
Höghammarskolans boende	16-23	F/P	---	Höghammars skola (kom) gy sär	---	Bollnäs	Lindrig utvecklingsstörning
Jällaskolans elevhem	16-23	F/P	---	Jällaskolan (kom) gy sär	---	Uppsala	Lindrig utvecklingsstörning ADHD
Lilla Lindå	16-23	F/P	Ekgården gysär	---	---	Vagnhärad	Utvecklingsstörning, Autism
Mikaelgården	7-17	F/P	Mikaelgården gr 1-9, gr sär 1-10, gy sär	---	---	Järna	Autism, utvecklingsstörning

Mo Gård	16 -	F/P	Mogårdsgy. gysär Mogård folkhögskola	---	---	Finspång	Döva /hörselskadade med utvecklingsstörning, autism
Namn på boende	För ålder	Kön	Egen fristående skola	Närliggande skola	<i>Egen särskild undervisning</i>	Lägeskommun	Målgrupp
Mora Park	3-18	F/P	Mora park grsär 1-3, Kristoffergårdens skola grsär 1-10, gysär	---	---	Järna	Autism
Norrbyvälle gård	16-24	F/P	---	Saltåskolan gysär Novalisskolan gy sär (båda frist)	---	Järna	Utvecklingsstörning, Aspergers syndrom
Opalen Stiftelsen	16-23	F	---	Novalisskolan gy sär (frist)	---	Järna	Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning
Safiren (landstingets)	Barn - 20	F/P	---	Ja, flera olika	---	Vallentuna	Omfatt. funktionsnedsätt. Med stort omvårdnadsbehov
Salbohedsskolans elevboende	16-23	F/P	Salbohedsskolan gy sär	---	---	Salbohed	Utvecklingsstörning, autism
Saltå by	13-23	F/P	Saltåskolan gr sär 1-10, gy, gy sär	---	---	Järna	Utvecklingsstörning, autism
Skillinge	Barn-20	F/P	---	Ja	---	Sollentuna	Utvecklingsstörning
Solbergahemmet	7-16	F/P	Solberga by gr sär 1-10.	---	---	Järna	Utvecklingsstörning, autism
Sörgårdens barn och ungdomsboende Viboms VIP	Barn - 23	F/P	Järva VIP grsär 1-10 VIP gysär	---	---	Stockholm Solna	Barn/ungdomar med grav funktionsnedsättning
Tullängsskolan	16-23	F/P	---	Tullängsskolan riksgy, rikssär	---	Örebro	Riksgymnasium för döva elever
Törngården	Barn - 21	F/P	---	Ja, flera olika	---	Järfälla Stockholm	Autism, grav utvecklingsstörning
Årsta Gård	7-21	F/P	Årsta gård gr sär F-10	---	---	Stockholm	Utvecklingsstörning, flerfunktionshinder

Öknaskolans internat	16-23	F/P	---	Öknaskolan (landst) gy och särgy	---	Nyköping	Lindrig utvecklingsstörning
Ösmohemmet	Barn - 21	F/P	---	Ja	---	Ösmo	Autism, utvecklingsstörning, flerfunktionshinder